

Siirtolaisuus

Migration

4/1998

Siirtolaisuus – Migration 4/1998

25. vuosikerta / 25th year
ISSN 0355-3779

Julkaisija / Publisher:

Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
The Institute of Migration
Piispankatu 3, 20500 Turku, Finland
Puh. / Tel. (0)2-2317 536
Fax (0)2-2333 460
Internet: <http://www.utu.fi/erill/instrnigr/>

Pohjanmaan aluekeskus
Österbottens regioncenter
Regional Centre of Ostrobothnia
Keikulinkuja 1, 61100 Peräseinäjoki, Finland
Puh. / Tel. (0)6-4181 275
Fax (0)6-4181 279

Päätoimittaja / Editor-in-Chief:

Olavi Koivukangas

Toimitussihteeri / Editorial Assistant:

Taimi Sainio

Toimittajat / Editors:

Maija-Liisa Kalhama ja Jouni Korkiasaari

Toimituskunta / Editorial Board:

Siirtolaisuusinstituutin hallitus
Administrative Board of the Institute of Migration

Taitto / Lay out:

Anne Virtanen

Tilaushinta / Subscriptions:

Finland och Skandinavien
60 FIM / vuosi / år
(4 numeroa / nummer)
PSP 800014-70355471
Other countries \$18.00 a year (4 issues)

Vammalan Kirjapaino Oy 1998

Sisältö • Contents

Pääkirjoitus • Editorial

Chris Susag

**Ethnic Symbols: Their Role in
Maintaining and Constructing Finnish
American Culture**

Mari Nygård

**Amerikansiirtolainen ja suomalaiset
filmit 1921–1939**

Heikki Salminen

**Suomalaisten sotilaiden historiasta
tutkimus**

Hilkka Vikman

**Penedon suomalaiskylä Brasiliassa
valmistautuu 70-vuotisjuhlien viettoon**

Timothy Laitila Vincent

**New York City Passenger Manifests
of SS Titanic Survivors Rescued
by the SS Carpathia**

Tiedotuksia

**Saapuneita julkaisuja
Publications received**

Kirja-arvioinnit

Kansi: Joulukortti. – Siirtolaisuusinstituutin kokoelmat.

Cover: A Christmas greeting. – Archival Holdings of the Institute of Migration.

Ihmiset muuttavat syrjäseuduilta – karhuja tilalle

Kuntienvälinen muuttoliike lisääntyi 1990-luvun puolivälissä ja näyttää jatkuvan korkealla tasolla vuosituhannen vaihteeseen. Vuonna 1997 muutti kunnasta toiseen 239 000 ihmistä. Tänä vuonna arvellaan ylitettävän 250 000 muuttajan raja. Silloin ollaan lähellä vuoden 1974 huippua: 276 000 kunnasta toiseen muutto.

Muuttoliike suuntautuu ennenkaikkea suuriin kasvukeskuksiin kuten Helsingin seudulle, Tampereelle ja Ouluun. Myös pienemmillä korkeakoulukaupungeilla ja korkean teknologian keskuksilla, kuten Salon kaupungilla, on vetovoimaa. Vastaavasti maaseutualueet menettävät väkeä ja autioituvat entisestään. Myös muutto pienemmistä kaupungeista suurempiin on vilkasta. Muuttajat ovat yleensä nuoria ja hyvin koulutettuja yksinäisiä tai perheellisiä ihmisiä. Poiketen aikaisemmista muuttoliikkeistä nyt myös työttömät muuttavat vilkkaasti.

Muuttotappioalueilla koulu-, terveys- ym. palvelut heikkenevät entisestään. Syksyn 1998 lukuvuoden käynnistyessä Suomessa on 90 peruskoulua vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vastaavasti pääkaupunkiseudulla ja muilla muuttovoittoalueilla joudutaan perustamaan uusia kouluja ja opettajien virkoja. Tämä, yhdessä päivähoitopaikkojen kanssa, on suuri haaste näiden kuntien taloudelle. Myös ammatilliset koulut vähenevät muuttotappioalueilla yhdistymisen ja ammattikorkeakoulujen toteuttamisen myötä. Muuttovoittokeskuksissa vuokra- ja

omistusasuntojen hinnat nousevat, ja vastaavasti lähtöalueille jää rakennuksia tyhjiilleen. Käynnissäoleva muuttoliike liittyy ennenkaikkea maaseudun rakennemuutokseen ja maatalouden ongelmiin EU-Suomessa.

Vuonna 1997 Suomen muuttovoitto oli 3 710 henkeä. Suomessa on noin 84 000 ulkomaan kansalaista ja vuoteen 2005 mennessä luvun arvelaan nousevan 120 000:een. Suomi on muuttumassa monikulttuuriyhteiskunnaksi: ulkomalaisväestömme edustaa yli 150 eri kansallisuutta. Maahanmuuttajien kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan on pitkä ja kivuloinen prosessi. Erityisesti toivoisin työnantajien suhtautuvan nykyistä ennakkoluulottomammin ulkomaalaisista työnhakijaa kohtaan.

Suuriin väestökeskuksiin ja etelään suuntautuvan muuttoliikkeen odotetaan laantuvan vuosituhannen vaihteessa, vaikei siitä vielä näy mitään merkkejä ainakaan pääkaupunkiseudulla. Siellä väestön kasvuennusteet ovat osoittautuneet liian alhaisiksi. Jos etelän vetovoima säilyy, siitä aiheutuu yhteiskuntasuunnittelulle lisäongelmia. Nähtäväksi jää, kuinka hyvin muuttajat juurtuvat uusille asuinpaikoilleen ja toisaalta, kuinka hyvin yhteiskunnan palveluja pystytään turvaamaan haja-asutusalueiden vähälukuiselle ja ikääntyvälle väestölle. Syrjäseutujen autioituminen on karhunpalvelus koko suomalaiselle yhteiskunnalle.

Olavi Koivukangas

People Move from the Countryside – Bears Replace Them

Movement between municipalities in Finland increased during the mid-twentieth century and appears to be continuing at a high rate at the turn of the millennium. During 1997 some 239,000 people moved from one municipality to another. It is estimated that the number will exceed 250,000 this year. It will then approach the record rate of 1974, when 276,000 people changed abode over a municipal boundary.

The direction of movement has been above all toward the large metropolitan areas such as the Helsinki environs, Tampere and Oulu. Some small cities also have a drawing card in colleges or high technology centers, such as Salo. Correspondingly, the countryside is losing its population and becoming ever more deserted. The movement from smaller cities to larger ones is also going on apace. Those who relocate are generally young and well educated singles or married people. In contrast to earlier relocation patterns, now the unemployed are also relocating at a rapid rate.

Areas of emigration find an increasing weakening of education, health, and other services. As the autumn 1998 school term began in Finland there were 90 elementary schools fewer than there were the preceding year. Correspondingly, in the area of the capital city and other immigration sectors it has been necessary to establish new schools and open new teaching posts. This, along with day-care services, is a great challenge to the economic resources of the municipalities. Trade schools in the emigration areas are also decreasing in number as consolidation and the establishment of trade colleges take place. The costs of rent and the prices of dwellings in the immigra-

tion sectors are rising, while at the same time buildings are standing vacant in the emigration areas. The relocation trends now taking place in EU-Finland relate above all to changes in the structure of country society and the problems of agriculture and husbandry.

In 1997 the increase of population in Finland through immigration was 3,710 persons. There are now in Finland about 84,000 foreign citizens and by the year 2005 the number is expected to have increased to 120,000. Finland is turning into a multicultural society: our foreign population represents more than 150 different nationalities. The integration of immigrants to Finnish society is a long and difficult process. I would especially hope that employers might relate less prejudicially towards job applicants with foreign backgrounds than heretofore.

The relocation in the metropolitan centers and towards the south is expected to slow down around the turn of the century, although there are as yet no signs of it doing so, at least in the region of the capital. In that area the predictions of population increase have turned out to be too low. If the attraction of the south Finland continues, it will create more problems for social planners. It remains to be seen how well the relocaters gain roots in their new places of residence, and on the other hand, how well social services are able to cope with a sparse and aging population in the countryside. The emptying of the hinterlands may well be advantageous to the bears, but is a disadvantage to the whole of Finnish society.

Olavi Koivukangas

Ethnic Symbols: Their Role in Maintaining and Constructing Finnish American Culture

Chris Susag

This study examines the role that symbols play in the maintenance and construction of Finnish American culture. A "Symbols of Finnishness" scale was developed to determine what symbols were important, not important, controversial, and unknown to group members. The subjects (n= 134) were Finnish Americans living in the Northern Midwest United States. A typical respondent was 61 years old, retired and living in rural Minnesota, U.S.A., being of low to middle income, with equal percentages of respondents having a high-school or college education. This sample included more women than men (63% vs. 36%). Two issues discussed are the construction of ethnic culture and positive distinctiveness in the projection of ethnic stereotypes. This report is part of a

larger study published by the University of Joensuu's publications in the Social Sciences.

A Brief History of the Finnish Americans in the Upper Midwest

The Finnish Americans living in the Upper Midwest U.S.A. are a special group. This group has an American tradition which is very different from other White ethnic groups living in the Upper Midwest. While comparing this group with other White ethnic groups can be beneficial in itself, this study prides itself in providing a more detailed and fresh look at this group as it exists today.

In order to better understand Finnish American ethnicity one must know something about the group. Many Finns began leaving Finland with hopes of establishing themselves in the United States. Some of the issues which propagated this emigration included a growing landless working class, lack of social mobility, and famine. With the hope of a better life, many of these Finnish Americans came to the upper Midwest of the

United States (Minnesota, Wisconsin and Michigan).

Finnish American Culture

At its highpoint Finnish American cultural life could be divided into the areas of fraternal organizations (temperance movement), consumer Co-ops, radical political organizations, and the church (Kivisto 1989; Kolehmainen & Hill 1951; Ross 1978). These institutions were important to the Finnish Americans because they helped maintain ties to the old world while easing entry into the new (Krats 1988).

Since Finnish immigrants tended to be Lutheran, one of the cultural elements of the Finnish Americans was the Finnish Lutheran Church. Another major cultural element of the Finnish Americans was the Finnish Worker's clubs. These clubs included the Finnish Socialist Federation (Suomalainen Sosialisti Järjestö) as well as the Finnish Worker's Party. The Finnish Socialist Federation was a class-conscious national organization which fought for better conditions in the mines and higher wages for miners, which many Finns

---

Chris Susag is a Doctoral student in the Psychology Department at the University of Joensuu. He has a Master's degree in Educational Psychology from the University of Minnesota, U.S.A.

were (Karni 1975). The Finnish Co-op movement was another important aspect of Finnish American history. These Co-ops arose during times of strike and provided many services to the community, for example providing credit to individuals who could not otherwise get it. Some of the Co-ops included creameries, boarding houses, and feed and flour terminals (Kivisto 1989).

In terms of the Finnish American's family life, in the book "Se Tie" Alice Niemi Murphy (1981) documents personal accounts from Finnish Americans who tell of life in Finnish Minnesota. She writes about the pressure which was felt by school children to give up Finnish language and customs in favor of American ways. This issue of giving up Finnish ways in favor of becoming American is echoed often by Finns. Another theme of the Finnish American family is the celebrating of Finnish holidays such as Laskiainen and Juhannus. These celebrations were ways which families retained the cultural traditions of their past (Murphy 1981).

Downfall of the Finnish American Front

As time went on, many of the Finnish American institutions lost vitality in the American environment. By 1925 there were several polarizations within the Finnish American community which lead to the group's institutional decline. These changes brought many organizations into a more mainstream, less ethnic position within society (Karni, Kaups &

Ollila 1975). Today, the institutions which once were the foundations of Finnish American life have certainly fallen. The Co-op society has become non-political, the temperance societies have folded, and the Finnish Workers Federation has become non-existent. Additionally, on a personal level, over time the decrease of Finnish native-born Finns spelled change for not only the group's language but the culture itself (Ross 1978). Through the process of assimilation the importance of one's Finnish identity seems to have become less important to many Finnish Americans.

During the 1960's European Americans experienced an upsurge of ethnic pride (Kivisto 1989). During this period a number of Finnish symbols came to represent the group. Eleanor Palo Stoller (1996) has noted the items sauna, sisu, and Sibelius as strong symbols of Finnish American culture. This article's aim is to shed light on other noteworthy symbols of Finnish American culture.

Ethnic Symbols of the Finnish Americans

This study investigates the ethnic symbols of the Finnish Americans. Previously, it has been noted that two of the most fundamental building blocks of ethnicity are identity and culture. These elements play a critical role in the construction of ethnic boundaries and the production of meaning (Nagel 1994). Ethnic cultures recreate themselves, drawing from the group's past as they change into something different and new. For the Finnish Amer-

icans this is done in many ways. One way in which individuals construct their ethnic culture is through the use of culturally-specific symbols. These symbols serve as a way of creating boundaries around the group, as well as providing structures for group members to use in daily life. Those who know and understand the use and meaning of a group's symbols gain access into the group, whereas those who do not understand these symbols are outside the group (Barth 1969).

With this issue in mind, the Symbols of Finnishness scale was developed as a way of measuring the cultural boundary and collective meaning of this group. The symbols of Finnishness scale contained 106 items representing the Finnish and Finnish American themes of nature, people, institutions, history, and cultural objects. Respondents were given the chance to judge the importance of these items. A 7-point Likert scale was presented with each symbol. The scale was as follows: a response of 1 indicated that the symbol was "not important at all", 2="not important", 3="not very important", 4="neutral", 5="somewhat important", 6="important", 7="very important". Additionally, a "0" response was included indicating "I don't know". Included in my discussion of these symbols lists are Eleanor Stoller's classifications of Finnish American ethnicity (Stoller 1996). These classifications are useful ways of discussing these symbols.

Subjects and Sample

The data used in this study is the result of 134 questionnaires which

were returned to me and used in a larger, yet unpublished study (Susag 1998). The data presented below is the result of finding item mean scores, standard deviations and frequency of responses "I don't know" for each item. A prototypical respondent was 61 years old, retired and living in rural parts of northern Minnesota. They self-reported as being of low to middle income with equal percentages of respondents having a high-school or college education. Additionally, this sample included more women than men (63% vs. 36%).

Most Important Symbols of Finnishness

Listed below (Table 1) are the 15 most important symbols of Finnishness. Included in the table are the percentages of respondents who found the symbol important to their Finnishness.

Percentages indicate that these items were important to the vast majority of the respondent's Finnishness. These items represent strongly the theme of Finnish American behavioral traits (Stoller 1996). One notes the symbols honesty, sauna, sisu, cleanliness and hardworking but also the items independent, freedom of speech and freedom. These items highlight numerous behaviors of the Finnish Americans and give a highly socially acceptable image for the group. The list also includes the symbols Finland and Finnish flag. These items represent the country and heritage that the group has come from. It seems that it is important to group mem-

Table 1. Top 15 symbols of Finnishness ranked by mean.

Ranking	Symbol	M	% important
1	honesty	6.58	93
2	sauna	6.57	92
3	home	6.53	92
4	sisu	6.52	92
5	freedom	6.52	92
6	Finland	6.48	88
7	family	6.47	90
8	peace	6.39	85
9	independence	6.33	82
10	cleanliness	6.32	84
11	hardworking	6.27	87
12	freedom of speech	6.26	82
13	Finnish American buildings	6.17	78
14	church	6.10	78
15	lakes	6.05	78

Note: N= 134. Percentage of importance are those respondents who answered with a "6" (important) or "7" (very important).

bers to remember the past and the country from which Finnish Americanness is rooted.

Least Important Symbols of Finnishness

The 15 least valued symbols are listed in Table 2. The theme which emerges from this list involves characteristics which could be described as socially undesirable. Being drunk along with Koskenkorva (a Finnish vodka), envy, and clumsiness are behaviors which one would expect to be de-emphasized in representing the group especially in the American context.

The items workers' movement and temperance movement represent the group's past accomplishments. These aspects of Finnish

American life were points of division amongst the Finnish Americans. They were also defining points which differentiate them historically. Additionally, the items bear, marsh, granite, east, lipeäkala and Pori jazz were seen as unimportant. These items could be described as aspects of Finnish life and nature. Stoller has classified such items as Ancestral Homeland and Contemporary Finland (Stoller 1996).

Most Unknown Symbols of Finnishness

Next, ranked by frequency of response are the top 11 symbols unknown to the Finnish Americans. Included in this table are percentages reflecting frequency of responses.

Looking at this list one can see that a large percentage of the respondents did not know or did not value these items. Here we see again some items which were listed previously in the least valued symbols list. One can now say with reasonable assuredness that the items of Snellman (Finnish statesman), Kaukonen (Finnish-American musician), Mannerheim (Finland's military leader), Tappani (Finnish-American baseball player), Runeberg (Finnish poet), Kivi (Finnish writer), Aalto (Finnish designer) and Morton (founding father of the New Sweden colony in North America and signer of the Declaration of Independence) are not known by the Finnish Americans. These people, as noted above, are important Finns and Finnish Americans. It seems that some Finnish Americans in this group have a limited knowledge of Finnish history which is demonstrated by not knowing these people. Thus, they find the individuals as unimportant to the group's identity. This reflects what Stoller would classify as a weak knowledge of the Ancestral Homeland (Stoller 1996).

Most Controversial Symbols of Finnishness

Lastly, ranked by standard deviation is a list of the 15 most controversial symbols presented in Table 4. Also included in this table for each item are the percentages of respondents who considered the item important, not important, or neutral in importance. These symbols showed the widest deviation in scores and thus expressed the greatest differing of opinions

Table 2. Least valued 15 symbols of Finnishness ranked by mean.

Ranking	Symbols	M	% not important
1	being drunk	2.28	65
2	Koskenkorva	2.77	51
3	envy	3.01	38
4	clumsiness	3.07	39
5	J. Kaukonen	3.39	26
6	granite	4.02	14
7	bear	4.06	17
8	workers movement	4.08	21
9	Pori jazz	4.14	21
10	lipeäkala	4.17	20
11	ice hockey	4.20	15
12	east	4.31	15
13	J. Snellman	4.39	14
14	temperance movement	4.44	12
15	marshland	4.46	14

Note: N= 134. Percentage of non importance are those respondents who answered with a "1" (not important at all) or "2" (not important).

Table 3. Most unknown symbols of Finnishness ranked by frequency of response "I don't know".

Ranking	Symbol	Frequency	% unknown
1	J. Morton	52	51
2	J. Kaukonen	51	50
3	granite	49	46
4	J. Snellman	47	44
5	clumsiness	46	35
6	J. Runeberg	45	43
7	A. Kivi	41	40
8	A. Aalto	39	51
9	K. Tappani	31	30
10	C. G. Mannerheim	31	29
11	East	31	30

Note: N= 101-134. Percentage unknown are those respondents who answered with a "0" (I don't know).

Table 4. Most controversial symbols ranked by standard deviation.

Symbols	sd	% not imp.	N	% important
1 St. Urho	1.94	15	16	45
2 Pori jazz	1.88	21	30	26
3 workers movement	1.80	21	37	21
4 Koskenkorva	1.80	51	26	9
5 lipeäkala	1.80	20	31	27
6 J. Morton	1.75	12	41	27
7 being drunk	1.74	65	16	6
8 ice fishing	1.69	14	28	29
9 migrating birds	1.64	12	25	32
10 kalevalakoru	1.63	12	31	30
11 knife	1.63	12	24	35
12 east	1.62	15	40	24
13 Winter war	1.61	7	15	50
14 envy	1.61	38	41	6
15 agriculture	1.60	8	16	57

Note: N= 134. Percentage of non importance and importance are those respondents who answered with a "1" (not important at all) or "2" (not important), those answering with a "4" (neutral), and those who answered with a "6" (important) or "7" (very important).

concerning the importance of these items.

First, the items of being drunk, Koskenkorva and envy show a high degree of disagreement in responses. It is understandable that most people would find these descriptions of the Finnish Americans as socially undesirable and down-play their importance. However, some respondents found these items as important descriptions of group members. Thus, it seems that some group members found these descriptions accurate while others did not.

Lastly, I will point out that the item St. Urho was ranked as the most controversial item on this list. St. Urho is the fictional Saint

of the Finnish Americans who supposedly stopped an invasion of grasshoppers. It seems that there is great debate as to whether St. Urho should be considered a true symbol of Finnishness.

Conclusions

The symbols of Finnishness lists showed that while there were those symbols which have come to represent something definite to this group, there is also some disagreement as to the importance of some symbols of Finnishness. Those symbols which were chosen to represent the most important symbols of Finnishness as well as the unimportant and con-

troversial symbols point to the central role that a positive group image plays to symbol selection and social stereotyping. By this I mean that the important symbols of Finnishness list contained behavioral traits which were wholesome and socially desirable while in contrast, the unimportant and controversial symbols lists tended to be characterized as containing behavioral items which were socially undesirable. These findings reflect the need for one's group memberships to contribute something not only distinctive but positive to oneself. Thus, those symbols considered important or unimportant provide structure for the maintenance of Finnish American culture.

Lastly, I am interested in discussing the issue of constructing ethnic culture. The items Finnish American buildings, worker's movement and St. Urho are of interest here. While Finnish American buildings was found to be an important symbol of Finnishness, the other items appeared on the controversial symbols list. In both cases, the process of constructing Finnish American culture is highlighted. The respondents have differing opinions about the importance of the Finnish American symbols St. Urho and Worker's movement. Finnish Americans need to decide whether these cultural symbols should be included as important representations of the group or simply something trivial. Nevertheless, these items are certainly examples of the ways that the Finnish Americans distinguish themselves from other ethnic groups living in the Midwest.

References

- Barth, F.** (1969) *Ethnic Groups and Boundaries*. Little, Brown, Boston.
- Karni, M.; Kaups, M.; & Ollila, D.** (1975) *Migration Studies: The Finnish Experience in the Western Great Lakes Region: New Perspectives*. Institute of Migration. Turku.
- Kivisto, P.** (1989) *The Attenuated Ethnicity of Contemporary Finnish-Americans*. In Kivisto, P. (Ed.) *The Ethnic Enigma, The Salience of Ethnicity for European-Origin Groups*. The Balch Institute Press, Philadelphia.
- Kolehmainen, J. & Hill, G.** (1951) *Haven in the Woods*. State Historical Society of Wisconsin, Madison.
- Krats, P.** (1988) *Limited Loyalties: The Sudbury, Canada Finns and Their Institutions 1887-1935*. In Karni, M.; Koivukangas, O.; & Laine, E. (Eds.) *Migration Studies: Finns in North America*. Institute of Migration. Turku.
- Murphy, A.** (1981) *Se Tie*. Babbitt Weekly News, Versa Press, Inc.
- Nagel, J.** (1994) *Constructing Ethnicity: Creating and Recreating Ethnic Identity and Culture*. *Social Problems* 41, 152-176.
- Ross, C.** (1978) *The Finn Factor in American Labor, Culture and Society*. Parta Printer Inc. New York Mills, Mn.
- Stoller, E.** (1996) *Sauna, Sisu and Sibelius: Ethnic Identity Among Finnish Americans*. *Sociological Quarterly* 37, 1, Winter, 145-175.
- Susag, C.** (1998). *Finnish American Ethnicity As Measured By Collective Self Esteem*. Ph.D. dissertation. University of Joensuu's Publications in the Social Sciences, 37. Joensuu, Finland.

HELENA
D'AVINO

CARMEN
kohtaloni

Helena D'Avino: Carmen - kohtaloni

Siirtolaisuusinstituutti on ryhtynyt julkaisemaan siirtolaistemme kohtaloita ja elämäntarinoita uudessa kaunokirjallisessa julkaisusarjassaan. Sarjan aloittaa sodan jälkeen Suomesta lähtenyt Helena D'Avino värikkäillä muistelmillaan.

Kirjan hinta on 80 mk
+ postituskulut.

Tilaukset: Siirtolaisuusinstituutti,
Piispankatu 3, 20500 Turku
puh. 02-2317 536, fax 02-2333 460
email: mirva.havukko@utu.fi

Amerikansiirtolainen ja suomalaiset filmit 1921–1939

Mari Nygård

Ensimmäisen kerran suomalaisen filmin esitettiin vuonna 1921 Yhdysvalloissa amerikkansuomalaisen liikemiehen Hjalmar J. Mäen ansiosta. Jatkossakin amerikkansuomalaiset loivat aktiivisesti yhteyksiä suomalaisiin filmyhtiöihin saadakseen vanhan kotimaan elokuvia Atlantin taa. Hankittuja suomalaisia filmejä välitettiin ja vuokrattiin erityisesti keskilännen ja itärannikon suomalaiskeskuksien haaleihin ja elokuvateattereihin 1920-luvun alusta alkaen. Suomalaisen elokuvien tuonnilla oli siirtolaisyhteisön kulttuurista toimintaa muokkaavia vaikutuksia. Musiikin, urheilun ja siirtolaiشتهatterin rinnalle nousi nyt uusi visuaalisen kulttuurin muoto, joka heikensi varsinkin siirtolaisnäyttämöiden asemaa 1930-luvulla. Suomalaiset filmit nostivat myös voimakkaasti esiin siirtolaisyhteisön aatteellisen kahtiajaon vasemmistolaisiin ja oikeistolaisiin. Ameri-

kansuomalaisten elokuvaharrastuksen kulta-ajaksi nousi 1930-luvun loppu, jolloin filmitarjonta oli runsainta ja elokuvavälitys vilkkainta. Tuolloin sekä jo 1920-luvulla siirtolaisten keskuudessa oli tarjolla sekä dokumentaarisia että fiktiivisiä filmikuvia.

Koti suuressa lännessä

Siirtolaiseksi oli lähdetty paremman elämän hakuun. Valtaosa vuosina 1870–1929 Amerikkaan saapuneista 350 000 suomalaisesta ei suinkaan löytänyt oikotietä onneen tai äkkirikastunut. Toimeentulo oli Yhdysvalloissa hankittava raskaan työn avulla, asui suomalainen siirtolainen sitten Minnesotan, Michiganin, Washingtonin tai jossakin muussa osavaltiossa. Miehille oli tarjolla kaivos-, metsä-, tehdas- ja rakennustyötä, kun taas naiset toimivat useimmiten varakkaiden perheiden piikoina (Korkiasaari 1989, 28–32; Kero 1996, 143–191).

Siirtolaisen elämä ei kuitenkaan ollut pelkkää työtä, sillä energiaa riitti vielä monenlaisten järjestöjen ja yhdistysten toimintaan. Amerikkansuomalainen aatemaailma ja siten myös järjestötoi-

minta jakaantui karkeasti ottaen kahtia vasemmiston aatteiden ja kansallismielisen oikeiston kesken. Sosialistit, kommunistit ja IWW:läiset (Industrial Workers of the World, radikaaleja äärivasemmistolaisia) saivat riveihinsä runsaasti suomalaisia siirtolaisia keskilännessä ja länsirannikolla. Itärannikolla oli puolestaan enemmän oikeistoon suuntautuvia suomalaisia. Sekä vasemmiston että oikeiston kannattajien keskuudessa haaleilla oli tärkeä merkitys. Siellä vaihdettiin kuulumiset, katseltiin näytelmiä, kuunneltiin musiikkia ja tanssittiin sekä pidettiin kulloisenkin aatteen hengen mukaisia puheita ja varojenkeruutilaisuuksia. Myös suomalaiset filmit löysivät tiensä haaleille jo 1920-luvulta alkaen.

Niin elokuvaesityksistä kuin muustakin järjestötoiminnasta tiedotettiin varmimmin aatteellisesti värittyneissä siirtolaissanomalehdissä kuten IWW:läisten Industrialistissa ja oikeistolaisessa New Yorkin Uutisissa. Amerikkansuomalaisten 1920- ja 1930-luvun elokuvaharrastuksesta saa oivan läpileikkauksen juuri sanomalehtien filmimainosten ja paikkakuntakirjeiden kautta.

Artikkeli perustuu fil. yo. Mari Nygårdin elokuussa 1997 Turun yliopiston yleisen historian laitoksella tekemään pro gradu -tutkielmaan.

Monenlaisia eläviä kuvia

Vuosina 1921–1939 amerikan-suomalaiset saivat nähtäväkseen runsaasti suomalaisia dokumenttifilmejä ja näytelmäelokuvia. Varsinkin dokumentaariset filmit mahdollistivat vanhan kotimaan oloihin tutustumisen muutaman kymmenen sentin elokuvalipulla ilman, että tarvitsi matkata Suomeen. 1920-luvulla siirtolaiskatsoja saattoi rakentaa omaa Suomi-kuvaansa ainakin kahden Suomi-Filmin tuotoksen avulla. Amerikansuomalaisille esitetyt *Suomi – tuhatjärvien maa* (1921) sekä *Finlandia* (1922) eivät kuitenkaan olleet kumpikaan puhtaasti dokumentaarisia filmejä. Erityisesti

Finlandia oli selkeän propagandistinen mainoselokuva Suomesta, jonka suomalaisyritykset olivat rahoittaneet tehdäkseen maamme ja talouttamme tunnetuksi maailmalla. *Suomi – tuhatjärvien maa* oli puolestaan tehty puhtaasti amerikansuomalaisia katsojia varten. Vanhasta kotimaasta lähetettyjen kirjeiden ja korttien ohella nämä elokuvat olivat kuitenkin merkittävästi lisäämässä siirtolaisten Suomi-tietoutta vuosina 1921–1925. Filmiä *Suomi – tuhatjärvien maa* saattoi katsella varsinkin keskilännellä ja itärannikolla, kun taas *Finlandiaa* esitettiin varmuudella myös länsirannikolla Washingtonissa ja Oregossa 1920-luvun puolivälissä.

Rinnan dokumentaaristen filmikuvien kanssa siirtolaiset saivat kaksikymmenluvulla nähtäväkseen ainakin 5 suomalaista näytelmäelokuvaa. Suomi-Filmin läpimurto näytelmäelokuvien saralla oli *Anna-Liisa* (1922). Minna Canthin teokseen pohjaava rakkauden vaikeutta ja syyllisyyttä uhkuva filmi oli ensimmäinen siirtolaisille esitetty suomalainen näytelmäelokuva. Vuonna 1922 tätä 6-osaista filminäytelmää mainostettiin Industrialistissa ”ensimmäiseksi suomalaiseksi taidefilmiksi Amerikassa” (Industrialisti 7.11.1922). *Anna-Liisan* lemmendramatiikkaa saivat seurata 1920-luvun alussa ainakin Minnesotan, Michiganin, Ohion,

Ensimmäinen Suomalainen Taidefilmi Amerikassa

ANNA-LIISA

Kaukomaalainen Filminäytelmä
Kirj. Minna Canth.

ESITETÄÄN:

VIRGINIA, Minn., Lyric Teatteri, Torstaina ja Perjantaina, Marrask. 9 ja 10 p.

EVELETH, Minn., Empress Teatteri, Lauan-
taina, marrask. 11 p.

GILBERT, Minn., Lyceum Teatteri, Maan-
taina, Marrask. 13 p.

AURORA, Minn., Aurora Teatteri, Tilst., Marrask. 14 p.

BIWABIK, Minn., Grand Teatteri, Keski-
viikkona, Marrask. 15 p.

BIBBING, Minn., Victory Teatteri, Torst. ja Perj., Mar. 16.17.

CHISHOLM, Minn., Grand Teatteri, Maanant. Marrask. 20 p.

KEEWATIN, Minn., Grand Teatteri, Lauant. Marrask. 18 p.

NASHVAUK, Minn., Grand Teatteri, Tilst. ja Keok., Mar. 21, 22.

Välittäjät Yhdysvalloissa ja
Canadassa

Zenith Film Exchange, Duluth, Minn.

Robert Anderson
Lauri Lemberg

Ensimmäinen suomalainen näytelmäelokuva Yhdysvalloissa oli Suomi-Filmin *Anna-Liisa* (1922), johon Minnesotan suomalaiset saivat tutustua jo samana vuonna. – *Industrialisti* 7.11.1922.

Illinoisin, Oregonin ja Washingtonin suomalaisasukit.

Suomen mykän elokuvakauden suosituin filmi *Koskenlaskijan morsian* (1923) jatkoi kotimaisen elokuvan tunnetuksi tekemistä amerikansuomalaisten asuttamilla alueilla varsinkin vuonna 1923. Filmi ei saanut menestystä vain suomalaisten siirtolaisten keskuudessa, vaan tämä tukkilaiselokuva myytiin myös Ruotsiin, Norjaan, Tanskaan, useisiin Euroopan maihin sekä Japaniin. Amerikassa *Koskenlaskijan morsianta* esiteltiin Industrialistin sivuilla suurella kuvallisella mainoksella, josta ilmeni myös elokuvan englanninkielinen nimi, *The Bride of the Rapids*. Erityisesti vuosina 1925–1927 suomalaisten filmien tarjonta jatkui tasanaisena varsinkin Minnesotassa ja Michiganissa *Nummisuutareiden* (1923), *Suursalon häiden* (1924) ja *Myrskyluodon kalastajan* (1924) myötä.

Sekä 1920- että 1930-luvulla suomalaisaiheiset ruotsalaisfilmit *Laulu tulipunaisesta kukasta* (1919), *Juha* (1920) sekä *Suotorpan tyttö* (1917) puolestaan toivat vaihtelua amerikansuomalaisten siirtolaiskeskusten filmitarjontaan. Kaksikymmenluku ei kuitenkaan ollut elokuvien tarjonnan suhteen runsainta aikaa, sillä seuraavalla vuosikymmenellä myös muiden suomalaisten elokuvayhtiöiden kuin Suomi-Filmin tuotoksia saatiin siirtolaisten ulottuville.

Siirtolaissanomalehtien (Industrialisti, New Yorkin Uutiset) mukaan filmitarjonta amerikansuomalaisten keskuudessa oli 1930-luvun loppupuolelle asti lähinnä dokumentaarista. Vuonna

1932 osuustoimintaelokuva *Herra Elanto* (1930) sekä matkailu-propagandafilmi *Suomi kutsuu* (Finland Calling, 1932) pyrkivät valaisemaan siirtolaisille osuustoimintaa sekä houkuttelemaan heitä matkalle Suomeen. Huomiota sai myös laivayhtiö Cunard White Starin ja Suomen hallituksen matkustajatoimiston kustantama filmi *Finland – The Land of Lakes*, jonka motiivina oli enemmän kaupallisuus kuin faktuaalisen tiedon esittäminen Suomesta. Lisäksi niin itärannikon, keskilännen kuin länsirannikonkin amerikansuomalaisille näytettiin useita muita dokumentaarisia Suomesta kertovia filmejä. On kuitenkin vaikea nimetä tarkalleen elokuvia, joihin siirtolaislehdissä viitataan vain esimerkiksi ilmaisulla ”Suomi-kuvia” (Industrialisti 1.4.1936).

Näytelmäelokuvien vähäisestä tarjonnasta 1930-luvun alussa vastasivat tietävästi *Jääkärin morsian* (1931) ja *Kuisma ja Helinä* (1932) sekä Fennica-Filmin *Helsingin kuuluisin liikemies* (1934), joita esitettiin ainakin Michiganin suomalaisille. Mainitut filmit sekä 10 muuta kotimaista elokuvaa saatiin vastikään American Film Institutun myötävaikutuksella Suomen elokuvaarkiston haltuun konservointia varten. Michiganista löytyneiden elokuvakopioiden todellinen helmi oli Tauno Palon tähdittämä *Helsingin kuuluisin liikemies*, jonka Suomessa luultiin kadonneen lopullisesti.

Suomalaisen elokuvan varsinaisen menestyskausi Yhdysvalloissa ajoittui vuosiin 1938–1939, jolloin siirtolaisten nähtävänä oli ainakin 20 kotimaista näytelmä-

elokuvaa. Myös dokumentaarinen filmitarjonta jatkui. Elokuvien suosiota lisäsi ehdottomasti se, että 1930-luvulla suomalaiset filmit saivat äänen. Entisen kotimaan kieli oli vanhan siirtolaispolven mieleen. Joidenkin elokuvien tekstitys englanniksi puolestaan saattoi houkutellessa katsomoon Yhdysvalloissa syntyneitä nuoremman polven edustajia sekä jopa muuta amerikkalaista yleisöä.

Vuonna 1938 juhlittiin Amerikan suomalaisasukituksen 300-vuotista olemassaoloa, mikä nosti mielenkiintoa omia juuria kohtaan. Elokuvissa, jos missä, suomalaisuus ja suomalaisen kulttuurin tila tuli parhaiten esille. Siirtolaisten siteitä Suomeen korosti myös Suomen Filmiteollisuus (SF), joka aloitti filmimyyntiin amerikansuomalaisten keskuuteen 1930-luvun aikana (SF-Uutiset 3/1938; SF-Uutiset 4/1938). Jo 1920-luvulla mykkäfilmeillään siirtolaismarkkinoille päässeet Suomi-Filmin sekä nyt myös SF:n elokuvat tulivat amerikansuomalaiselle elokuvateatterien ja haalien yleisölle varsin tutuiksi. Suomi-Filmin *Vaimoke* (1936), *Koskenlaskijan morsiamen* (1937) ääniversio, *Ja alla oli tulinen järvi* (1937), *Niskavuoren naiset* (1938) sekä *Jääkärin morsian* (1938) tavoittelivat siirtolaisten suosiota. SF:n *Assessorin naishuolet* (1937), *Kuin uni ja varjo* (1937), *Pohjalaisia* (1936), *Rykmentin murheenkryyni* (1938), *Tulitikkuja lainaamassa* (1938) sekä *Jumalan tuomio* (1939) pyrkivät vastaamaan haasteeseen. Industrialistin ja New Yorkin Uutisten mukaan näihin ja muihin vanhan kotimaan filmeihin pystyi

NISKAVUOREN NAISET

Suomalaiset lämmi-
elokuvat.

Pääosissa:

Tauno Palo, Sirkka Sari ja Olga Tainio.
Englanninkielien käännös painettu filmiin myös Stadionin, uuden olympialaiskisan stadionin avajaisjuhlat ja kisat Helsingissä. Esitetään seuraavissa paikoissa:

- WAUKEGAN, ILL., Raittiushaalilla, lauantaina tammikuun 28 pnä,
CHICAGOSSA, Imperial Haalilla, sunnuntaina tammikuun 29 p., klo 4, 7 ja 9 ill.
DeKALB, ILL., Viking haalilla, maanantaina tammik. 30 p.
DETROIT, MICH., Oakman Teatterissa, 12728 Woodrow Wilson, keskiv. ja torst. helmik. 1 ja 2 p. klo 6—12.
CLEVELAND, O., Raittiushaalilla, sunnuntaina helmik. 5 p. klo 4, 7 ja 9 ill.
ASHTABULAN iloinen harbori, Harbor Teatterissa, keskiviikkona 8 p. helmik., klo 6 ill.
FAIRPORT, O., Raittiushaalilla, 525 Eagle St., torst. helmikuun 9 p. klo 6.30—11 ill.
DAISYTOWN, PA., Rialto Teatterissa, perj. ja lauv. helmik. 10 ja 11 p.
WARREN, O., Quinby Haalilla, 310 Austin Ave., sunnunt. helmik. 12 p. klo 4, 7 ja 9 ill.
Ottakaa osaa Suomi-Filmin kilpailuun tässä lehdessä.

"THE SONG OF THE BLOCC RED FLOWER"

Johannes Linnankosken romaaniin perustuva ruotsalaisfilmi *Laulu tulipunaisesta kukasta* (1919) toi vaihtelua suomalaisen elokuvatarjontaan niin keskilännen, itärannikon kuin länsivaltioidenkin siirtolaisten keskuudessa. — *Industrialisti* 14.4.1923.

Niskavuoren naiset (1938) oli 1930-luvun lopulla yksi suosituimmista suomalaisista filmeistä amerikansuomalaisten keskuudessa. Elokuva esitettiin myös Kanadan suomalaispaikkakunnilla. — *New Yorkin Uutiset* 21.1.1939.

varminmin tutustumaan keskilännen osavaltioissa ja itärannikolla, mutta lännen Washington ja Oregonkaan eivät jääneet täysin paitsioon.

Dokumentaarista Suomi-tietoutta 1930-luvun lopulla amerikansuomalaiset saivat mm. filmeistä *Stadionin vihkiminen* (1938), *Heinäniityn tyttö* (*Miss Europe*, 1938), *Helsinki rauhan aikana* ja *Helsingin pommitus*. Esitettyjen ei-fiktiivisten elokuvien määrä lienee vuosina 1938–1939 ollut 20:n tienoilla. Tuolloisten dokumenttifilmien ehdoton ykkönen, niin esityskertojen kuin yleisön suosionkin suhteen, oli kuuluisasta suomalaisesta

nyrkkeilijästä Gunnar Bärlundista kertova *Gee-Bee* (1938). Euroopanmestari Bärlund oli amerikansuomalaisten suuri suosikki. 1930-luvun lopulla hän muutti Yhdysvaltoihin, missä hänen menestyksensä nyrkkeilyuransa jatkui.

Filmien välitys ja vuokraus

Heti 1920-luvun alusta alkaen siirtolaisten keskuudessa heräsi kiinnostus suomalaisia elokuvia kohtaan. Amerikansuomalaiset liikemiehet ja kulttuurivaikuttajat olivat tässä avainasemassa. He näkivät vanhan kotimaan elokuvien tuonnissa hyvän liikeidean.

Varallisuutensa ja siirtolaisyhteisön tuntemuksensa turvin minnesotalainen liikemies Hjalmar J. Mäki ryhtyi ensimmäisenä välittämään ja vuokraamaan suomalaisia filmejä siirtolaisyhteisön piirissä. Hänen ideoimanaan syntyi vartavasten amerikansuomalaisille suunnattu elokuva *Suomi-tuhatjärvien maa* (1921), jonka Suomi-Filmi valmisti. Mäki toi itse filmin Yhdysvaltoihin elokuussa 1921. Pian siirtolaisliikemiehen toiminta laajeni niin, että hän perusti filmien levitykseen ja vuokraukseen erikoistuneen yrityksen nimeltä International Film Corporation. Yhtiön keskuspaikka oli Duluth Minnesotassa, jonka

kautta amerikansuomalaisten haaleille ja elokuvateattereihin levisivät ainakin filmit *Nummisuutarit* (1923), *Myrskyluodon kalastaja* (1924), *Suursalon häät* (1924) sekä suomalaisaiheinen ruotsalaiselokuva *Laulu tulipunaisesta kukasta* (1919). International Film Corporation toimi uskaliaasti myös elokuvien valmistajana. 1920-luvun alussa se tuotti amerikansuomalaisille filmin *Suomalaiset Amerikassa*, jota esitettiin myöhemmin myös Suomessa (Siirtokansan kalenteri 1923; New Yorkin Uutiset 31.3.1923; Industrialisti 20.8.1923).

Mäki ei kuitenkaan saanut yksin hallita suomalaisten filmien välitys- ja vuokraustoimintaa 1920-luvulla. Vuosikymmenen alussa hänen kilpailijanaan toimi vuonna 1922 perustettu Zenith Film Exchange, joka vastasi *Anna-Liisan* (1922) ja *Koskenlaskijan morsiamen* (1923) välityksestä. Yrityksen johtohahmoina olivat siirtolaisteatterin piirissä mainetta niittäneet Lauri Lemberg ja Robert Anderson. Lemberg käsikirjoitti ja ohjasi näytelmiä, Anderson puolestaan oli yksi Minnesotan parhaita lavastajia. Yritys harjoitti toimintaa Duluthista käsin. Filmivuokraus keskittyikin lähinnä keskilännen suomalaisalueiden elokuvateattereihin, joskin myös haaleilla oli näyttöksiä. Vuonna 1923 Zenith Film Exchange ja Lembergin näytelmävarasto yhdistettiin nimellä Continental Film Association, joka näin liitti yhteen kaksi siirtolaiskulttuurille ominaista tekijää: teatterin ja suomalaiset filmit. Uuden yrityksen ”silmämääränä olisi täyttää niitä vaatimuksia, joita laajoilla suomalaispiireillä on

taiteeseen nähden” (Industrialisti 7.6.1923). Hjalmar J. Mäen yrityksen tavoin Lemberg ja Anderson käyttivät filmien mainonnassa siirtolaissanomalehtiä.

Kaksikymmenluvulla myös kolmas amerikansuomalainen taho välitti suomalaisia elokuvia Duluthissa. Filmien parissa toimi näet Minnesotan varakonsuli Carl H. Salmi. Ainakin dokumentti *Finlandia* (1922) saatiin Salmisen toimesta siirtolaisten nähtäväksi. Muista Salmisen mahdollisesti välittämistä filmeistä ei ole tietoa, joskin Wasastjernan mukaan Salmi olisi toiminut Suomi-Filmin asiamiehenä Yhdysvalloissa (Wasastjerna 1957, 350). Suomi-Filmin ainoa edustaja hän ei kuitenkaan ollut, sillä Mäen sekä Lembergin ja Andersonin yritysten hallussa oli myös Suomi-Filmin elokuvia. Varmaa on puolestaan se, että 1920-luvulla Salminen eräiden muiden amerikansuomalaisten kanssa kustansi oman filmin *Amerikansuomalaisia*, jota Suomi-Filmin toimesta esitettiin myös Suomessa ja Virossa. Kaikkien filmivälittäjätahojen osalta on todettava, että 1920-luvun alku ja puoliväli olivat toiminnan kannalta vilkkainta aikaa. Vuosikymmenen lopulla elokuvavälittäjien mainokset loistivat poissaolollaan siirtolaislehdissä. Samaan aikaan filmitoiminnan hiljentyminen kuvastuu myös Suomi-Filmin ulkomaisesta kirjeenvaihdosta, josta tietoja amerikansuomalaisten välittäjien ja Suomi-Filmin välisestä yhteydenpidosta ei löydy.

1930-luvulla suomalaisten filmien myynti ja välitys vilkastui uudelleen. Elokuvien määrä moninkertaistui Yhdysvaltain suomalaisalueilla verrattuna 1920-

luvun tilanteeseen, sillä tarjolla oli muidenkin kuin Suomi-Filmin tuotoksia. Luonnollisesti amerikansuomalaisten filmivälittäjien keskinäinen kilpailu siirtolaisten rahoista ja suosiosta jatkui. Uutta oli puolestaan se, että elokuvien välitystoiminta ei keskittynyt enää pelkästään keskivaltioiden alueelle. Tästä hyvänä esimerkkinä oli suomalaissyntyisen George Koehsen (Köhnen) yritys European News Company, joka aloitti Suomi-Filmin elokuvien välityksen Kanadan Torontosta käsin vuonna 1938. Elokuvien lisäksi yritys toimi suomalaisten lehtien, makeisten ja kirjojen parissa sekä oli WSOY:n ja Otavan tuotteiden Yhdysvaltojen asiamies. Koehnen solmi omasta aloitteestaan ensimmäisenä amerikansuomalaisena suuren filmimyyntisopimuksen Suomi-Filmin kanssa, jonka seurauksena hän sai yksinoikeuden *Koskenlaskijan morsiamen* (1937), *Juurakon Huldan* (1937) sekä *Niskavuoren naisten* (1938) esittämiseen Yhdysvalloissa ja Kanadassa (Suomi-Filmin kirje European News Companylle 22.3.1938). Jatkossa syntyi lisäsopimuksia muista elokuvista.

Amerikan puolella Koehsen yritys toimi New Yorkissa European Film & News Company -nimisenä. Sen välittämiin filmeihin kuuluivat sopimuksessa mainittujen elokuvien lisäksi mm. *Sitalan pehtoori* (1934), *Vaimoke* (1936), *Ja alla oli tulinen järvi* (1937), *Stadionin vihkiminen* (1938) sekä *Gee-Bee* (1938). Koehsen itärannikolle ja keskilänteen suuntautunut elokuvavälitys ei kuitenkaan sujunut ongelmitta. Koska European News & Film Company ei ollut maksanut vaadittuja summia

ostamistaan filmeistä, Suomi-Filmi katkaisi siteensä Koehseen vuonna 1939.

Vuonna 1938 Suomi-Filmiä kirjeellä lähestynyt Werner Savela puolestaan säilytti hyvät välit suomalaisen liikekumppaniinsa. Amerikansuomalainen mainostoimiston omistaja halusi luoda voimakkaan keskusorganisaation suomalaisten filmien välittäjäksi sekä keskittää kaikkien Suomesta ostettujen elokuvien esitykset teattereihin ja vain suurimmille suomalaispaikkakunnille. Tämä voittoa maksimoiva periaate ohjenuoraan Savela vuokrasi ja välitti Michiganin Hancockista käsin Suomi-Filmiltä ostamaansa *Jääkärin morsianta* (1938). Hän ei perustanut siirtolaisjärjestöjen haaliesityksistä, kun taas Koehsen yritykselle nekin kelpasivat. Koska Savela oli lupautunut maksamaan Suomi-Filmille 50 % *Jääkärin morsiamen* esitystuloista, suuremman katsojakunnan keräävät teatterinäytännöt tuntuivat parhaimmalta vaihtoehdolta.

Carl H. Salminen, Päivälehdien kustantaja ja Suomen Tuontitavaliikkeen omistaja, toi oman lisänsä filmivälitysmarkkinoille toimiessaan Suomen Filmiteollisuuden (SF) asiamiehenä 1930-luvun lopulla. Edellisellä vuosikymmenellä Salmisella oli yhteyksiä Suomi-Filmiin, minkä seurauksena hänellä oli omien sanojensa mukaan saatavia elokuvayhtiöltä 3000 dollaria. Suomi-Filmin mukaan väite ei pitänyt paikkaansa. Salminen ei tyytynyt tähän, vaan Koehsen mukaan hän pyrki vaikeuttamaan European News & Film Companyn välitystoimintaa. Salmisen SF:n Amerikan keskusvälitystoimisto sijaitsi

Minnesotan Duluthissa, mistä siirtolaisten keskuuteen saatiin ainakin *Pohjalaisia* (1936), *Kuin uni ja varjo* (1937), *Asessorin naishuolet* (1937) ja *Kuriton sukupolvi* (1937) (Siirtokansan kalenteri 1939). SF:n ja Suomi-Filmin edustajien ankara taistelu elokuvavälityksen johtopaikasta tyyntyi hetkeksi, kun Salminen ehdotti Koehselle yhteistyötä. Liikemies Salminen ei kuitenkaan halunnut SF:n johtajan T. J. Särkän tietävän mitään asiasta. Lokakuussa 1938 Koehnen ja Salmisen sopivat keskenään välittämiensä filmien kiinteästä pääsylippujen hinnasta ja teattereilta vaadittavista esitystulo-osuuksista (European News & Film Companyn kirje Suomi-Filmille 20.10.1938). Väliaikaiseen yhteisymmärrykseen päästiin myös siitä, että Koehsen yritys hallitsi New Yorkia, Massachusettsia ja ympäröiviä osavaltioita, kun taas Salmisen aluetta oli Minnesota. Lisäksi sovittiin filmien vaihtamisesta keskenään korvausta vastaan. Lopullista rauhaa Salmisen ja Koehsen suhteissa ei saatu, sillä tehtyjä sopimuksia ei noudatettu. Amerikansuomalaiset filmivälittäjät jatkoivatkin toimintaa omilla tahoillaan. Vuonna 1939 Salmisella olikin vuokrattavana suuri määrä uusia SF:n äänielokuvia. Tarjolla olivat mm. *Kaikenlaisia vieraita* (1936), *Rykmentin murheenkryyni* (1938), *Tulitikkuja lainaamassa* (1938), *Jumalan tuomio* (1939) sekä *Takki ja liivit pois* (1939). Filmien saamiseksi suomalaispaikkakunnille Salminen käytti apunaan omia asiamiehiä, eräänlaisia välittäjän välittäjiä. Ainakin Finland Trading Company New Yorkista välitti ja

vuokrasi Salmisen puolesta SF:n elokuvia. Mielenkiintoista oli se, että kyseinen yritys oli toiminut aiemmin samoin myös Koehsen yrityksen kanssa.

Vaikeuksista ja välittäjien keskinäisestä kilpailusta huolimatta ei Suomi-Filmi eikä SF perustanut Werner Savelan toivomaa voimakasta keskusorganisaatiota Yhdysvaltoihin 1930-luvulla. Filmivälitystä hajauttivat erityisesti välittäjän välittäjät kuten Finland Trading Company sekä Koehsen ja Salmisen omalaatuinen yhteistyö. Lisäksi tärkeä seikka oli se, että amerikansuomalaiset välittäjät eivät saaneet elantoaan pelkäämättä elokuvien välityksestä, vaan he harjoittivat samanaikaisesti myös muunlaista liiketoimintaa. Tämä oli omiaan heikentämään suomalaisten filmien asemaa. Toisaalta voidaan todeta, että kasvanut suomalaisten elokuvien määrä Yhdysvalloissa vuosina 1938–1939 sekä laajentunut filmivälitys johtivat siihen, että filmit levisivät laajemmalle siirtolaisten keskuuteen verrattuna 1920-lukuun. Elokuvien välityksessä ei kuitenkaan ollut kyse vain suomalaisen kulttuurin tunnettuusitekemisestä, vaan myös voittoa tavoittelevasta liiketoiminnasta. Silti suomalaisten elokuvien välittäjät loivat tärkeitä yhteyksiä vanhan kotimaan kehittyvän elokuvakulttuurin ja amerikansuomalaisen siirtolaiskulttuurin välille.

Siirtolaiskeskuksesta toiseen

– elokuvien esityspaikat

Suurin amerikansuomalaisen asutuksen keskittymä sijaitti 1920- ja

1930-luvulla Minnesotan ja Michiganin osavaltioissa. Luonnollisesti suomalaisten filmien esitykset keskittyivät juuri näille alueille, sillä myös useimmat amerikansuomalaiset elokuvavälittäjät pitivät toimintansa keskuksena Minnesotan Duluthia. Minnesotan suomalaiset saivat ensimmäisenä tutustua suomalaiseen elokuvaan kuten *Suomi – tuhatjärvien maa* (1921) ja *Anna-Liisa* (1922). Kaksikymmenluvun alussa ja puolivälissä suomalaisia filmejä saattoi katsella Minnesotassa erityisesti ”Amerikan Helsingiksi” kutsutussa Duluthissa, Cloquetissa sekä Virginian kaivoskaupungissa. Seuraavalla vuosikymmenellä Duluth oli edelleen tärkein esityspaikkakunta. Toisesta sijasta taistelivat Eveleth ja suomalaisiakin puoleensa vetänyt suurkaupunki Minneapolis. Michiganissa filminäytännöt keskittyivät kaivoskaupunkeihin 1920-luvun aikana. Eniten näytäntöjä oli Hancockissa, Ironwoodissa ja Negauneessa. Suomalaisten filmien suosion vuosina 1938–1939 Negaunee oli esityspaikkojen ehdoton ykkönen. Detroitissaakin oli joitakin näytäntöjä tarjolla. Kaikkiaan Minnesotassa ja Michiganissa oli noin nelisenkymmentä suomalaispaikkakuntaa, joissa ainakin kerran oli tarjolla vanhan kotimaan filmejä 1920- ja 1930-luvun aikana. Myös Wisconsinin, Illinoisin ja Ohion suomalaiset saivat osansa suomalaisten filmien näytöksistä.

Itärannikon huomattavin suomalaiskeskus, New York, oli myös alueen merkittävin elokuvien esityskaupunki. Koehsen European News & Film Company vastasi siellä runsaasta filmitar-

jonnasta. 1920-luvulla vain New Yorkissa oli suomalaisia filmejä, kun taas 1930-luvulla myös Massachusettsin Quincyssä, Maynardissa ja Fitchburgissa sekä Connecticutin Brooklyynissä oli tarjolla suomalaista elokuvaviihdettä. Vuosina 1938–1939 New York oli kuitenkin filminäytäntöjen määrän suhteen johtoasemassa. Idässä filmit ehtivät myös Floridan suomalaisalueille.

Vähiten suomalaisia filmejä oli länsirannikon siirtolaiskeskuksissa. Niin 1920- kuin 1930-luvullakin useimmat elokuvat päättyivät länteen vasta keskilännen ja itärannikon esitysten jälkeen. Industrialistin elokuvamainosten mukaan Washingtonin osavaltiossa vanhan kotimaan eläviä kuvia oli tarjolla ainakin Aberdeedissä, Winlockissa, Ilwacossa ja Seattlessa. Oregonissa filmejä esitettiin ainakin Portlandissa ja Montanassa puolestaan Butten kaivoskaupungissa. Lisäksi aivan muutamia näytöksiä oli Idahossa ja Pohjois-Dakotassa. Kaliforniankin suomalaiset saivat katsella suomalaisia filmejä.

Joitakin elokuvia esitettiin myös Kanadan suomalaiskeskuksissa. 1920-luvun esityspaikoista esimerkiksi *Anna-Liisa* (1922) ja *Koskenlaskijan morsian* (1923) osalta ei ole varmaa tietoa. Kolmekymmenluvulla Kanadan esitykset puolestaan keskittyivät Ontarioon Toronton, Port Arthurin ja Kirkland Laken kaupunkeihin, missä oli mm. *Kuin unen ja varjon* (1937) ja *Niskavuoren naisten* (1938) näytöksiä (Vapaa Sana 1938, 1939).

Vuosina 1921–1939 suomalaisia filmejä oli tarjolla sekä elokuvateattereissa että siirtolaisten

omilla haaleilla. Tärkeimmäksi elokuvien esityspaikaksi nousi kuitenkin teatteri heti 1920-luvun alusta alkaen. Niin keskivaltioissa, itärannikolla kuin lännessäkin suomalaisia näytelmä- ja dokumenttifilmejä näytettiin paikallisissa naapurustoteattereissa. Suurimpiin ja parhaiten varustettuihin teattereihin ei suomalaisia filmejä useinkaan kelpuutettu. Varsinkin *Jääkärien morsiamen* (1938) välittäjä Werner Savela puhui voimakkaasti teatteriesitysten puolesta. Silti suomalaisten elokuvien asema teattereissa oli melko heikko. Hyvin usein näet suomalaisia filmejä esitettiin joko iltapäivällä, hyvin myöhään illalla tai jopa yöllä, jotta ne eivät häirinneet elokuvateatterin ”normaalia” toimintaa.

Tärkeä syy teatteriesitysten suurempaan määrään haalinäytäntöihin verrattuna oli filmin leveys, jonka piti teattereissa olla 35 millimetriä. Useimmat Suomesta ostetut filmit olivat tämän levyisiä. Haalien näytäntöihin puolestaan kelpasi vain kapeampi 16 mm:n kaitafilmiokopio, koska haalien filmiprojektoreihin ei sopinut leveämpi filminauha. Haaliesityksiä vähensi myös se, että filmikoneen hankinta oli amerikansuomalaisille yhdistyksille melko kallista. Haalinäytäntöjä varten oli hankittava myös lupa. 1920-luvulla haaliesityksiä saattoi seurata ainakin Duluthin Workers Operalla, Detroitin House of the Masses -haalilla, Virginian Socialist Operalla, New Yorkin Työväentalolla sekä Seattlen suomalaisella haalilla. Kolmekymmenluvulla elokuvalaitteilla varustettuja haaleja olivat edellisten lisäksi mm. New Yorkin Imatra sekä

Connecticutissa Brooklynin Finnish Educational Club -haali. Massachusettsissa oli useita näyttöhaaleja, minkä vuoksi siellä esitettiin vuosina 1938–1939 enemmän haalinäyttäntöjä kuin missään muussa suomalaisten asuttamassa osavaltiossa. Keskeisiä haaleja olivat Quincyn Veli ja Uljas Koitto, Maynardin Parker Street Hall sekä Fitchburgin Saima. Joitakin suomalaisia filmejä ei esitetty lainkaan teatterissa. Tällainen filmi oli esim. Suomi-Filmin *Ja alla oli tulinen järvi* (1937), jonka lehtimainoksissa useaan otteeseen mainittiin, että elokuvaa ei tulla esittämään missään teatterissa (Industrialisti 1.12.1939). Syynä oli mitä ilmeisimmin se, ettäokuva oli teatteriin kelpaamaton 16 millimetrin kaitafilmi kopio. Haalinäytösten motiivina oli epäilemättä myös paikallisen siirtolaisyhteisön halu tutustua suomalaisiin filmeihin.

Suoraan sydämiin? – amerikansuomalaisten suhtautuminen filmeihin

Oli kyseessä sitten oikeistolainen tai vasemmistolainen aate, se vaikutti ratkaisevasti siihen, miten suomalaisiin filmeihin suhtauduttiin. Siirtolaissanomalehtien paikkakuntakirjeissä aatteen palo oli voimakas. Varsinkaan keskilännellä IWW:läisten Industrialistissa väheksyviä ja ylimielisiä kommentteja ei säästely, kun kyseessä olivat suomalaiset elokuvat. Heti 1920-luvun alkupuolella dokumentaarinen *Finlandia* (1922) herätti vasemmiston aatteen palon kuumimpaan liekkiin, koska kyseessä oli ”valkoisen

Suomen suosiota ja kunniaa etsivä kuvasarja” (Industrialisti 8.7.1924). IWW:läisille myös suomalaiset näytelmäelokuvat olivat kapitalistisen aatteen myrkyttämiä. Suomalaisen elokuvatarjonnan huippuvuosina 1938–1939 vasemmistolaisten kritiikki suomalaisia filmejä kohtaan jatkui. Niinpä jääkäri liikkeen toimintaa kuvaava *Jääkärien morsian* (1938) herätti voimakasta närkästyttä keskilännän vasemmiston keskuudessa. Itärannikon kansallismielisten suomalaisten keskuudessa puolestaan samaisen elokuvan näytöksillä kerättiin rahaa talvisodassa kärsivien veljien hyväksi (New Yorkin Uutiset 28.12.1939). Kuuluisan amerikansuomalaisen muusikon Ernest Paanasen tanssija- ja laulajatyttären, Tuulikki Paanasen, roolisuoritus *Jääkärien morsiamessa* sai siirtolaisten sydämet puolelleen niin Los Angelesissa kuin New Yorkissakin. Jo 1920-luvulla idän oikeistolaiset amerikansuomalaiset osoittivat innostuksensa ja ihailunsa suomalaisia filmejä kohtaan. Kaiken kaikkiaan suhtautuminen suomalaisiin elokuviin kääntyi enimmäkseen positiiviselle puolelle.

Myös elokuvien kieli vaikutti suuresti siihen, miten suomalaisiin filmikuviin suhtauduttiin. Suomessa syntynyt sukupolvi oli luonnollisesti kieltä taitavana kiinnostunein kotimaisten elokuvien katsomisesta. Tultaessa 1930-luvulle suomalaisten filmien katsojakunta alkoi vanhentua, sillä nuoret eivät enää kyenneet seuraamaan elokuvia puutteellisen suomen kielen vuoksi. Myös elokuvavälittäjä Werner Savela oli tullut siihen tulokseen, että us-

kollisimpana suomalaisten filmien katselijajoukkona oli sellainen siirtolaisväki, joka ei liiemmin osannut puhua englantia (Savelan kirje Suomi-Filmille 14.3.1939). Niinpä eräs Paynesvillen (Mich.) suomalainen iloitsi paikkakuntakirjeessä *Koskenlaskijan morsiamen* (1937) esityksestä, jossa sai kuulla ”puhdasta äireen kieltä” (Industrialisti 15.9.1938).

Myös amerikansuomalaisilla filmivälittäjillä oli omat näkemysensä suomalaisista filmeistä. Kommentit eivät olleet pelkästään positiivisia. Lemberg ja Anderson antoivat ymmärtää, että siirtolaisten ”taidevaisto” oli huomattavasti kehittyneempi, minkä vuoksi suomalaiset filmit eivät voineet tarjota mitään kovin erikoista siirtolaiskulttuurin verrattuna (Industrialisti 7.6.1923). Syynä tällaisiin mielipiteisiin olivat ilmeisesti Lembergin vasemmistolainen aatemaailma sekä yhteydet IWW:n suuntaan. Provoisoiva suhtautuminen saattoi myös johtua siitä, että Lembergin Continental Film Association halusi valmistaa omia amerikansuomalaisia filmejä. Koehnen ja Savela puolestaan olivat enemmän huolissaan suomalaisten filmien teknisistä puutteista ja elokuvien hyvästä esitettävyydestä teattereissa.

Suomalaisten elokuvien leviäminen suomalaiskeskuksiin vaikuttanut siirtolaisteatterien toimintaan. Teatteri oli voimakkaasti ensimmäisen siirtolaispolven harastus, jonka huippuvuodet ajoituivat 1920-luvun alkuun ja puoleleväliin. Vaikka samaan aikaan oli myös tarjolla ensimmäisiä suomalaisia filmejä, säilytti siirtolaisteatteri johtoasemansa aina

1920-luvun lopulle asti. Näyttämöiden voima piili siirtolaisyhteisön omassa aktiivisuudessa niin näytelmien kirjoittamisessa kuin niiden esittämisessäkin. Myös oikeiston ja vasemmiston aatteilla oli suuri merkitys siirtolaisteatterin elinvoimaisuuden säilyttämisessä. Kolmekymmenluvun alussa talouslama ja kommunististen näyttämöiden bolsevisointi vaikeuttivat siirtolaisteatterien toimintaa (Kero 1997, 162–166). ”Porvarillisen roskan” (huvinäytelmät, operetit, kansannäytelmät) tilalle oli saatava luokkahengen mukaisia näytelmiä. Ylei-

sö ei ollut innostunut muutoksesta. IWW:läisten mukaan elokuvat olivat omiaan tuhoamaan näyttämötoimintaa, kun oman baalin näytelmien sijasta mentiin elokuvateattereihin (Industrialisti 8.9.1929; 6.2.1930).

Vielä 1920-luvulla suomalaisia elokuvia esitettiin paljon vähemmän siirtolaisteatterien näyttämöihin verrattuna. Seuraavan vuosikymmenen lopulla tilanne oli päinvastainen. Tuolloin elokuvien johtoasema siirtolaisnäyttämöihin nähden oli selkeä tosiasia. Suomalaisen filmien lisääntynyt määrä 1930-luvun lopulla sekä

äärivasemmistolaisten kannatuksen väheneminen ensimmäisen siirtolaispolven ikääntyessä edesauttoivat myötämielistä suhtautumista elokuvaviihteeseen. Yleisesti voidaan todeta, että siirtolaiset kävivät katsomassa vanhasta kotimaasta tuotuja filmejä paljolti riippumatta siitä, mitä lajityyppiä ne edustivat. Vuosina 1938–1939 niin komediat, syvällisemmät draamat kuin dokumentitkin keräsivät katsojia. Suomalaisen elokuvien esitykset eivät suinkaan loppuneet vuoteen 1939, vaan niitä oli jatkossakin tarjolla amerikansuomalaisten keskuudessa.

Kirjallisuus

Industrialisti, Duluth, Minnesota, 7.11.1922; 7.6., 20.8.1923; 8.7.1924; 8.9.1929; 6.2.1930; 1.4.1936; 15.9.1938; 1.12.1939.

Kero, Reino: Suureen länteen. Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 1. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1996.

Kero, Reino: Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselä-

mää Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 2. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1997.

Korkiasaari, Jouni: Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisaajoista tähän päivään. Siirtolaisuusinstituutti. Turku 1989.

New Yorkin Uutiset, New York, 31.3.1923, 28.12.1939.

SF-Uutiset 3/1938, 4/1938.

Siirtokansan kalenteri 1923, 1939.

Suomi-Filmi Oy:n kokoelma, ulkomainen kirjeenvaihto, kansiot 1937–1938 A–G, 1939 H–O. Suomen elokuva-arkisto. Helsinki.

Vapaa Sana, Toronto, Ontario 1938, 1939.

Wasastjerna, Hans R.: Minnesotan suomalaisten historia. Superior, Wisconsin 1957.

Suomalaisten sotalasten historiasta tutkimus

Heikki Salminen

Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen marraskuun lopulla 1939 veti maamme mukaan juuri alkaneeseen maailmansotaan. Seurannut useiden vuosien sotatila löi monella tavalla leimansa suomalaiseseen yhteiskuntaan. Eräs ilmiö olivat ns. sotalapsi, Suomesta talvi- ja jatkosodan aikana Ruotsiin, Tanskaan ja Norjaan siirretyt lapset. He ovat nousseet laajempaan tietoisuuteen 1980-luvulta alkaen. Samalla on perustettu eri pohjoismaihin keskusyhdistykset sekä lukuisia paikallisyhdistyksiä. Kemissä paljastettiin vuonna 1997 sotalapsimuistomerkki. Yhteispohjoismaisia tilaisuuksia on järjestetty Suomessa ja Ruotsissa. Näin ollen on luontevaa täydentää vähitellen sotalapsista muodostunut kuva historiatieteellisellä tutkimuksella.

Sotalapsi-ilmiö

Suomalaisilla sotalapsilla on edeltäjänsä. Ensimmäinen maailmansota vuosina 1914–1918 oli jo

FK Heikki Salminen toimii Siirtolaisuusinstituutissa tutkijana ja tekee väitöskirjaansa suomalaisista sotilapsista Turun yliopiston Suomen historian laitokselle.

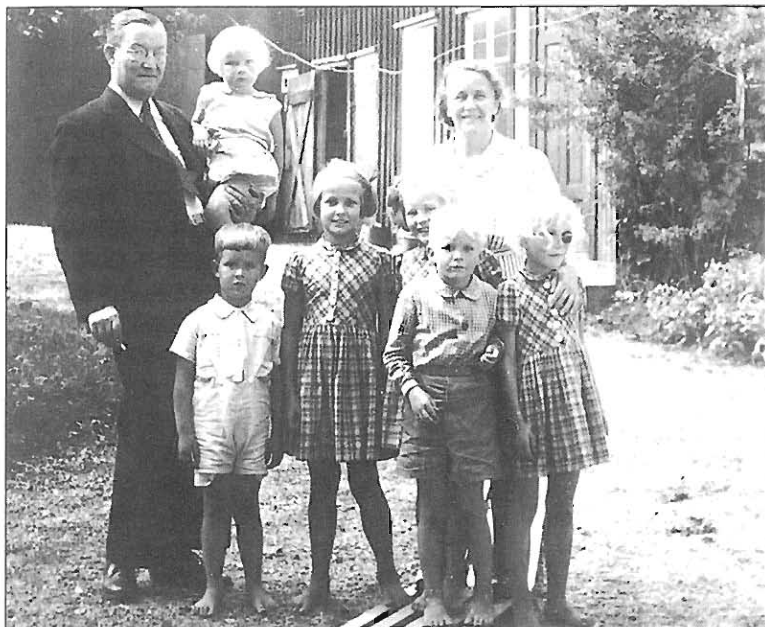
aiheuttanut lapsikuljetuksia keskusvalloista sodan aikana. Rauhan tultua toiminta jatkui. Laajalti tuhotusta Baltiasta ja Keski-Euroopasta siirrettiin lapsia mm. Ruotsiin ja Tanskaan toipumaan sodasta. Tanska otti vastaan noin 50 000 ja Ruotsi noin 22 000 lasta. Termi ”sotalapsi” syntyi, kun nämä lapset myöhemmin muistelivat siirtoaikansa. Tällöin he käyttivät itsestään ilmausta kriegskind. Tässä yhteydessä on todettava, että myös Suomi otti tuolloin vastaan sotilapsia. Kaikkiaan vuosina 1919–1925 maamme saapui noin 2 000 saksalaista lasta.

1930-luvulla raivonneen Espanjan sisällissodan aikana kuljetettiin myös lapsia turvaan sodalta naapurimaihin. Toisen maailmansodan aikana Suomen ohella myös Englanti lähetti lapsiaan pois sodan jaloista muihin Brittiläisen kansainyhteisön maihin ja Yhdysvaltoihin. Siirrot kuitenkin loppuivat, kun eräs lapsia kuljetanut laiva torpedoitiin saksalaisten toimesta. Kreikasta siirrettiin sisällissodan aikana vuosina 1945–1949 noin 14 000 lasta eri Itä-Euroopan maihin. Viimeisimpänä sota-ajan lastensiirtona voidaan mainita vietnamilaisten lasten siirto Yhdysvaltoihin vuonna 1975. Heitä siirrettiin pari tuhatta.

Seikkailuun lappu kaulassa

Kaikkiaan suomalaisia lapsia siirrettiin lähes 80 000. Kyseessä on maailmanennätys omalla alallaan. Kuljetukset Ruotsiin alkoivat melko pian talvisodan puhkeamisen jälkeen joulukuussa 1939. Turusta 15.12.1939 alkaneet kuljetukset jatkuivat tammi-kuuhun 1940, jolloin ne siirtyivät rautateille. Toimintaa organisoimaan oli Ruotsiin perustettu talvisodan alussa Centrala Finlands-hjälpen -järjestö eli Suomen Avun Keskus. Suomen puolella kuljetuksista vastasi Pohjoismaiden Avun Suomen Keskus. Rautatiekuljetukset tapahtuivat Haaparannan kautta Ruotsiin. Osa lapsista kuljetettiin lentokoneilla Vaasasta Ruotsiin. Kuljetettujen joukossa oli myös naisia ja vanhuksia, ei siis pelkästään lapsia. Myös Tanska ja Norja ottivat vastaan suomalaislapsia ja äitejä. Kaikkiaan näin siirrettiin muihin pohjoismaihin lähes 7 000 henkeä, heistä lapsia noin 5 500. Saksan hyökättyä huhtikuussa 1940 Tanskaan ja Norjaan tapahtui suomalaisten evakuointi takaisin kotimaahan välillä vaikeissakin olosuhteissa.

Talvisodan loputtua maaliskuussa 1940 aloitettiin lasten paluukuljetukset. Kuitenkin vielä

Suomalaiset sotalapsset (vas. miehen sylissä ja edessä) vuonna 1944 tai 1945 Ärjängessä ruotsalaisten vanhempinsa ja sisarustensa seurassa. – *Siirtolaisuusinstituutin kokoelmat.*

talvella 1940–1941 hieman yli sata suomalaista lasta oli Ruotsissa. Keväällä 1941 siellä perustettiin Hjälpkommittén för finska sommarbarn, eli kesälapsikomitea, joka kuljetti alkukesästä 1941 Ruotsiin yli 700 lasta. Järjestön yhteistyökumppanina Suomessa toimi Mannerheimin Lastensuojeluliiton kesälapsivaliokunta.

Jatkosodan alettua kesäkuussa 1941 lastensiirrot Ruotsiin saivat aivan uutta vauhtia, vaikka Suomen viranomaiset olivatkin ensin penseitä koko ajatukselle, aivan kuten talvisodankin alla. Ratkaisevan käänteen muodosti ruotsalaisten valmius maksaa lastensiirtojen kustannukset. Tässä tilanteessa perustettiin syyskuussa 1941 sosiaaliministeri K. A. Fagerholm'n aloitteesta sosiaaliministeriön lastensiirtokomitea, jonka yhteistyökumppanina Ruotsis-

sa toimi Hjälpkommittén för Finland's Barn. Lastensiirtokomitea toimi syyskuuhun 1948 saakka, jonka jälkeen sen työtä sotalasten parissa jatkoi Ruotsista palanneiden lasten jälkihuoltokomitea, joka työskenteli vuoteen 1957 saakka. Komitean kuljetusten ohella lapsia meni koko sodan ajan Ruotsiin ja Tanskaan myös yksityistä tietä.

Kuljetukset laivalla tai junalla

Jatkosodan aikaisten lastensiirtojen huippuvuotia olivat sodan ensimmäinen vuosi 1941–1942 sekä kokonaistilanteen kannalta ratkaiseva vuosi 1944. Kaikkiaan Ruotsiin kuljetettiin noin 70 000 lasta. Eniten heitä lähti matkaan Viipurin ja Uudenmaan lääneistä,

kummastakin noin 14 000. Oman ryhmänsä muodostavat sairaat suomalaislapset. Ruotsiin oli perustettu sikäläisten lastenlääkäreiden toiminnan tuloksena lähes 2 000 sairaansijaa, joihin siirrettiin Suomesta potilaita. Usea suomalainen lapsi sai näin Ruotsissa aivan ratkaisevaa hoitoa. Matkat tehtiin jälleen junalla pohjoisen kautta Haaparantaan tai laivalla Turusta Tukholmaan. Laivalla matkustaneita lapsia varten perustettiin vuonna 1941 Turkuun Sirkkalankadulle vastaanottokoti, jonne eri puolilta Suomea saapuneet lapset kerättiin. Seuraavana vuonna se muutti Vähäväkisten taloon ja vuonna 1945 Tuureporinkatu 3:een.

Sosiaaliministeriön lastensiirtokomitea nimesi itse syyskuussa 1941 lastensiirtojen syiksi elintarvikepulan sekä sen, että takaisinvallatun alueen jälleenrakentamisessa mukana olleet naiset eivät voineet viedä mukanaan pieniä lapsia. Aloitettujen lastensiirtojen herättivät myös vastarintaa, ja sensuuri puuttui nopeasti tähän keskusteluun kieltäen sen. Samoin eduskunnassa oltiin kriittisiä asiointiaan. Sensuurin toiminnan taustalla voidaan nähdä pelko siitä, että arvostelu haittaa Suomen suhteita Ruotsiin, josta olimme kuitenkin melko riippuvaisia.

Lasten paluukuljetusten piti alkaa jo vuonna 1942, jotta kouluikäiset lapset olisivat voineet aloittaa saman vuoden syksyllä Suomessa koulunkäyntinsä. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan varsinaisen kotiinpaluun alkoi vasta sodan jälkeen vuonna 1945. Lasten kotiuttaminen jatkui koko 1940-luvun lopun. Prosessi ei sujunut kokonaan ongelmitta. Kasvatti-

vanhemmat eivät aina halunneet luopua lapsista, eivätkä nämä halunneet palata Suomeen. Näin syntyi adoptio-ongelmia ja oikeudenkäyntejä Ruotsissa. Tämän kaiken lopputuloksena useat tuhannet suomalaiset lapset jäivät pysyvästi Ruotsiin, ehkä jopa 15 000. Ongelmia oli myös kotimaahan palanneilla sotalapsilla. Monelta oli suomen kieli unohtunut, mikä haittasi välillä pahastikin sopeutumista kotiin ja kouluun. Kotiuttamista varten lastensiirtokomitea perusti syksyllä 1943 Urjalaan Honkolan kartanoon lastenkodin. Myös Helsingissä järjestettiin tiloja lapsia varten. Vuonna 1946 kotiutettujen lasten hoito keskitettiin Tammisaaren Knipnäsin lastenkotiin, joka lopetettiin keväällä 1948. Lastenkoteihin sijoitettiin ne kotiutetut lapset, joita ei jostain syystä voitu heti palauttaa omiin koteihinsa.

Tutkimustilanne

Sotalapset ovat olleet mielenkiinnon kohteena viimeisten vuosikymmenten aikana. Heistä on kirjoitettu sekä tieteellisiä tutkimuksia että kaunokirjallisuutta, ennen kaikkea muistelmia, samoin kuin lehtiartikkeleita. Tutkimukset ovat kuitenkin olleet melko suppeita ja ne ovat perustuneet pienen aineistoon. Teema on vuosien varrella kiinnostanut lääketieteilijöitä, psykologeja, kriminologeja ja sosiologeja, mikä riittää osoittamaan tutkimusaiheen kiehtovuuden ja moniulotteisuuden. Jatkosodan aikana vuonna 1943 ilmestyi yleiskatsaus Ruotsiin suuntautuneista lastensiirroista. Teos sai nimen ”Suomen lasten kiitos Ruotsille”. Se on täynnä

kiitosta Ruotsia kohtaan. Vuonna 1961 ilmestyi osin muistelmaluonteinen Tanskaan vietyjen sotalasten vaiheita käsittelevä teos ”Lapsemme Tanskassa”.

Väitöskirjoja suomalaisista sotalapsista on tehty kaksi. Niissä on tutkittu sotalapsen identiteettiä ja varhaisen eron vaikutuksia. Saadut tulokset ovat ristiriitaiset. Ruotsissa psykologi Lillemor Lagnebro on teoksessaan ”Finska krigsbarn” vuodelta 1994 tullut siihen tulokseen, että useimpien Ruotsiin lähetettyjen sotalasten olisi pitänyt saada jäädä Suomeen. Hänen mukaansa sotalasten erokokemukset ja huono kohtelu Ruotsissa tuntuvat vielä aikuisena heikkona itsetuntona ja ahdistuksena. Lagnebron aineisto käsitti kuitenkin ainoastaan 65 Västerbottenissa asuvaa, tuolloin 50–65 vuotiasta sotalasta, joten se on varsin suppea sotalasten kokonaismäärään nähden. Suomessa lastenlääkäri Eila Räsänen Kuopion yliopistosta tuli täysin vastakkaisiin tuloksiin väitöskirjassaan ”Lapsuusajan separaatiokokemusten vaikutus aikuisiän psyykiseen ja fyysiseen terveyteen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin. Psykososiaalinen tutkimus sotalapsiseparaation myöhäisvaikutuksista” vuodelta 1988. Hänen tutkimuskohteenaan oli 379 Kuopiosta Ruotsiin lähetettyä lasta ja vertailuryhmänä 144 Suomessa ollutta ikätoveria. Tutkimustulosten mukaan sotalapset selvisivät kokemuksistaan ilman pysyviä henkisiä vaurioita. Räsänen muistuttaa, että monen Suomeen jääneen lapsen olot sodan aikana olivat hankalat.

Sotalapsi-ilmioistä on olemassa vielä kolmaskin väitöskirja. Huh-

tikuussa 1998 väitteli Turussa Åbo Akademiassa Monika Janfelt aiheesta ”Stormakter i människokärlek. Svensk och dansk krigsbarnhjälp 1917–1924”, jossa hän tutki Ruotsin ja Tanskan vastaanottamia saksalaisia ja itävaltalaisia sotalapsia ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Hän syvensi tällä työllä aiemmin valmistunutta lisensiaattityötään ”Barn av ett krig. Krigsbarnverksamhet som humanitär insats i Sverige och Danmark efter första världskriget”. Myös hänen pro gradu -tutkielmansa vuonna 1990 oli käsitellyt näitä sotalapsia.

Suomalaisista sotalapsista on kaikkiaan tehty neljä pro gradu -tason tutkielmaa. Kirsti Antikaisen tutkielma ”Suomalaiset sotalapset Ruotsissa talvisodan aikana” tarkastettiin Joensuun yliopistossa vuonna 1989. Loput ovat Helsingin yliopistosta. Vuonna 1982 tehty V. Tuunaisen tutkielma ”Sotien aikana Ruotsiin lähetettyjen lasten mielenterveydestä” sekä vuonna 1996 Jussi Erosen tutkielma ”Lastensiirrot poliittisena kysymyksenä jatkosodan alun Suomessa”. Viimeisin on vuonna 1998 ilmestynyt Leila Selkisen kasvatustieteen pro gradu ”Olin sotalapsi: aikuisen sotalapsuudelleen antama merkitys”.

Turun terveydenhuolto-oppilaitoksessa on vuonna 1996 valmistunut Päivi Pykäläisen opin näyte ”Sotalapset – Tutkimus sotalasten kokemuksista ja elämänvaiheista”. Hän haastatteli kyselylomakkeen avulla yli 300 sotalasta entisen Turun ja Porin läänin alueella. Pykäläinen päätyi havaintoon, että vaikka sotalapsuus voisi sinänsä olla varsin kova kokemus pienelle lapselle, niin sota-

lapset mieltävät kuitenkin, että sillä on ollut paljon positiivisia vaikutuksia, joista voidaan mainita esimerkiksi sopeutumiskyky ja kielitaidon karttuminen. Sotalapsuuteen liittyy kuitenkin myös negatiivisia vaikutuksia. Naiset kokevat opinnäytteen mukaan sotalapsuuden vaikuttaneen kielteisesti itsetuntoon, miehille taas kieli oli tuottanut ongelmia. Kuitenkin entiset sotalapset ovat yleisesti ottaen varsin tyytyväisiä elämäänsä.

Suomen ja Ruotsin muuttoliike -projektissa julkaistiin vuonna 1976 Katia Båskin tutkielma ”Finländska krigsbarn i Sverige”. Kanadalaisprofessori Alvin L. Evans tutki vuonna 1984 suomalaisia sotalapsia, ja katsoo teoksessaan ”Ero ja lapset”, että sotalapset yleensä voivat paremmin kuin Suomeen jääneet ikätoverinsa. Ensimmäinen kokoava teos sotalapsista on itsekin Ruotsissa sotalapsena olleen Pertti Kavénin vuonna 1985 kirjoittama ”70 000 pientä kohtaloa. Suomen sotalapset”. Syksyllä 1995 pidetyn sotalapsiviikon seminaariesitelmät julkaistiin myöhemmin tutkimusraporttina ”Sotalapset”. Jo vuonna 1950 Margit Jalo esitti laskelmia Ruotsiin siirretyistä lapsista artikkelissaan ”Tilastoa lastensiirroista Ruotsiin vuosina 1941–46”. Hyvän selvityksen sosiaaliministeriön lastensiirtokomitean arkistosta on tehnyt Juhani Lomu vuonna 1974 arkistotutkielmasaan ”Lastensiirtokomitea ja sen arkisto 1941–1949”.

Tutkimusmetodi ja -teemat

Tarkoituksena on historiatieteen menetelmin suorittaa laaja-alai-

nen kartoitus sotalapsista. Perinteisen historiatieteen historiallis-kvalitatiivisen metodin ohella saatetaan käyttää myös muita väestö- ja sosiaalihistoriallisia metodeja, mm. tilastollisia menetelmiä. Tällöin kyseeseen saattaa tulla otannan suorittaminen, jotta tarkemmalla analyysillä voidaan kartoittaa tietty joukko sotalapsista. Myös syrjäytymisen teemaa voidaan tarkastella sotalapsikokemuksen kautta. Tarkasteltava tutkimusteema on myös sikäli historiantutkimuksen kannalta mielenkiintoinen, että suurin osa tuon ajankohdan historiallisista objekteista, sotalapsista, on yhä elossa. Näin voimme yhdistää nykyisyyden historiaan, poistaa katkosta menneen ja nykyisen välillä. Tässä kohden tarkasteluun voi ottaa myös elämänhallinnan käsitteen.

Sosiaalihistoriallisesta tutkimusmetodista johtuen kyseessä tulee olemaan oman aikansa yhteiskunnan historiallista tutkimusta, jolle on ominaista pyrkimys kokonaisvaltaisuuteen (holismi), rakennanalyysi, erilaiset yleistykset sekä teoreettisuus ja poikkitieteellisyys. Annalistisen historiantutkimuksen koulukunnan pyrkimys eritasoisten rakenteiden tutkimiseen tarjoaa mahdollisuuden kirjoittaa tutkittavan teeman kokonaisuutta, jossa mm. aika voidaan jakaa eritasoihin tapahtumiin tarkastelusta riippuen. Näin voidaan myös tarkastella sotalapsi-ilmiön sisällä yksilön ja yhteiskunnan suhdetta. Samalla on löydettävä tasapaino yksityisen ja yleisen välillä, jotta saadaan syntymään synteesi menneestä.

Oleellista on esittää sotalapsiteemaan liittyviä kysymyksiä. Näin syntyy nykyisen ja menneen

väläinen vuoropuhelu, dialogi, josta on ennen muuta puhunut Hans-Georg Gadamer. Syntyy kysymyksen ja vastauksen dialektiikka. Oikeilla kysymyksillä saadaan menneisyys avattua. Näin tutkija vähitellen avaa menneisyyden merkitysjärjestelmää. Tutkimuksen kohde on sijoitettava ongelman kannalta oleellisiin yhteyksiinsä. Samalla tutkijan oma merkitysjärjestelmä ja menneisyyden merkitysjärjestelmä avautuvat toisilleen, jolloin sekä menneisyyden että nykyisyyden ehtoja aletaan ymmärtää paremmin. Ne käsitteet, joiden avulla historiantutkimuksessa tämä yhteyksiin sijoittaminen tapahtuu, ovat kontekstuaalisuus ja kokonaisvaltaisuus. Historian ilmiöt voidaan ymmärtää vain, kun ne asetetaan tarpeeksi laajasti omiin historiallisiin yhteyksiinsä. Siksi ei riitä, että suomalaisia sotalapsia tarkastellaan vain yksittäisenä historiallisena ilmiönä tietynä aikana. On myös tarkasteltava eri toimijoiden motiiveja ja taustoja. Poliittiset, taloudelliset, väestölliset ja myöskin sotilaalliset tekijät on pidettävä mielessä. Näin tutkittavan ilmiön antamaa tietoa pyritään täsmentämään jäsentämällä sitä asteittain riittävän pieniin osiin, selvittämällä näiden osien suhde toisiinsa ja kokonaisuuteen sekä lopuksi muodostamalla käytetyn analyttisen metodin avulla kokonaisuudesta jäsenytynyt tiedollinen käsitys.

Painopistealueena tutkimuksessa ovat sotalapsi-ilmiön poliittinen ja inhimillinen puoli. Tutkittavia kysymyksiä tulevat mm. olemaan:

- Suomen ylimpien valtiollisten elinten keskustelut asiasta

- Suomen ulkoasiainhallinnon kannanotot
- Lastensiirtojen aiheuttama julkinen keskustelu ja kritiikki
- Sensuurin motiivit ehkäistä keskustelu asiasta
- Poliittisen ja sotilaallisen tilanteen heijastukset lastensiirtoihin
- Olivatko sotalapset Suomen pohjoismaisen suuntauksen takuuna?
- Oliko tarkoitus turvata suomalaisuuden säilyminen mahdollisen miehityksen varalta?
- Löytyykö viranomaisten evakointisuunnitelmista aikeita erityisesti lastensiirtoihin?
- Organisaatiot Suomessa ja Ruotsissa (ja Tanskassa)
- Virallisen organisaation ohella tapahtuneet siirrot: yksityisen avustustoiminnan ja valtion yhteistyö osa virallista ulkopoliittikkaa
- Lasten sosiaalinen tausta ja perheitten asema: millä perusteilla lapset valittiin?
- Kuljetusten organisointi
- Kotiutus, adoptiot
- Syyt Ruotsin valmiuteen ottaa vastaan lapsia
- Valtiovallan suhde yleiseen avustustoimintaan
- Vapaaehtoistyön historia, lastensuojelun kehitys
- Siirtomäärät

Kirjallisuus

Antikainen, Kirsti: Suomalaiset sotalapset Ruotsissa talvisodan aikana. Historian pro gradu -työ. Joensuun yliopisto 1989.

Lähdeaineisto koostuu Suomen Kansallisarkestossa säilytettävistä sosiaaliministeriön lastensiirtokomitean arkistosta sekä Tukholmassa Ruotsin valtionarkistossa säilytettävistä Centrala Finlands-hjälpen- ja Hjälpkommittén för Finlands barn -järjestöjen arkistoista. Muu tutkittava arkistoaineisto muodostuu mm. Suomen valtioneuvoston ja eduskunnan arkistoista, ulkoministeriön arkistosta, sekä rautatiehallinnon ja laivayhtiöiden arkistoista. Tutkimuksen edetessä tulevat kyseeseen soveltuvin osin myös Ruotsin ylimpien valtiollisten elinten ja ulkoministeriön arkistot. Näitä arkistolähteitä täydentävät Suomessa ja Ruotsissa suoritettavat entisten sotalasten sekä sotalasten kuljetuksiin osallistuneiden henkilöiden haastattelut. Nämä kerätään omaksi äänitearkistokseen. Lisäksi pyritään saamaan talteen mahdollisimman paljon sotalasten kirjeitä ja valokuvia. Tutkimuksessa käytetään hyväksi myös aiempaa tutkimus- ja muistelma-kirjallisuutta sekä sanoma- ja aikakauslehdistöä.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimushanke on kolmivuotinen vuosille 1998–2000. Siirtolaisuusinstituutin julkaisusarjassa julkaistava teos on samalla väitöskirja Turun yliopiston Suomen

historian laitokselle. Tutkimusta ovat jo rahoittaneet Kaatuneiden Muistosäätiö, Turun Yliopistosäätiö sekä Marjatta ja Eino Kollin Säätiö.

Alkuvuodesta 1999 hankkeesta on tarkoitus käynnistää yhteisöpohjomainen tutkimusprojekti, johon on jo haettu rahoitusta mm. Pohjoismaiden Kulttuurirahastolta. Tällöin mukaan tutkijoiksi projektiin tulisivat Tukholman yliopistosta FT Irene Virtala sekä Århusin yliopistosta Mark van Gessel. Tohtori Virtala tutkii sotalapsiteemaa pohjoismaisessa kaunokirjallisuudessa. Aiheen käsitteilyn analyysin ohella hänen on tarkoitus kerätä autenttista kuvasta sotalapsista haastattelujen ja heidän kirjoittamiensa kertomusten avulla. Muita lähderyhmiä ovat mm. sotalasten kirjoittamat kirjeet sekä sosiaalihallinnon tarkastusraportit. Näin syntyy sota-ajan inhimillisen puolen kuvaus. Mark van Gessel puolestaan tutkii Tanskaan siirrettyjen suomalaisten sotalasten vaiheita pyrkien selvittämään Tanskaan jäämiseen liittyviä kysymyksiä, mm. miten sopeutuminen heidän kohdallaan on tapahtunut, sekä miten runsaita ovat olleet sotalasten kontaktit Tanskaan Suomeen kotiuttamisen jälkeen. Hänen on tarkoitus tehdä työstään väitöskirja Århusin yliopistoon.

Bruun, Elsa; Mäkinen, Eino; Vil-kuna, Kustaa; Virtamo, Sirkka-Liisa (toim.): Suomen lasten kiitos Ruotsille. Helsinki 1943.

Båsk, Katia: Finländska krigsbarn i Sverige. Forskningsprojektet. Migrationen Finland-Sverige 7/ 1976. Åbo.

Eronen, Jussi: Lastensiirrot poliittisena kysymyksenä jatkosodan alun Suomessa. Helsingin yliopisto 1996.

Evans, Alvin: Ero ja lapset. Mannerheimin Lastensuojeluliiton lapsiraportti A 44. Helsinki 1984.

Jalo, Margit: Tilastoa lastensiirroista Ruotsiin vuosina 1941-1946. Sosiaalinen Aikakauskirja 1950:44.

Janfelt, Monika: Barn av ett krig. Krigsbarnsverksamhet som humanitär insats i Sverige och Danmark efter första världskriget. Åbo 1994.

Janfelt, Monika: Stormakter i människokärlek. Svensk och dansk krigsbarnshjälp 1917-1924. Åbo 1998.

Kavén, Pertti: 70 000 pientä kotaloa. Suomen sotalapset. Keuruu 1985.

Korppi-Tommola, Aura (toim.): Sotalapset. Tutkimusraportti. Helsinki 1996.

Lagnebro, Lillemor: Finska krigsbarn. Studier i socialt arbete vid Umeå Universitetet, nr 19. Umeå 1994.

Lomu, Juhani: Lastensiirtokomitea ja sen arkisto 1941-1949. Kansallisarkisto, Helsinki 1974.

Pykäläinen, Päivi: Sotalapset, tutkimus sotilasten kokemuksista ja elämänvaiheista. Turun terveydenhuolto-oppilaitos 1996.

Räsänen, Eila: Lapsuusajan separaatiokokemusten vaikutus aikuisiän psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä sosiaali-

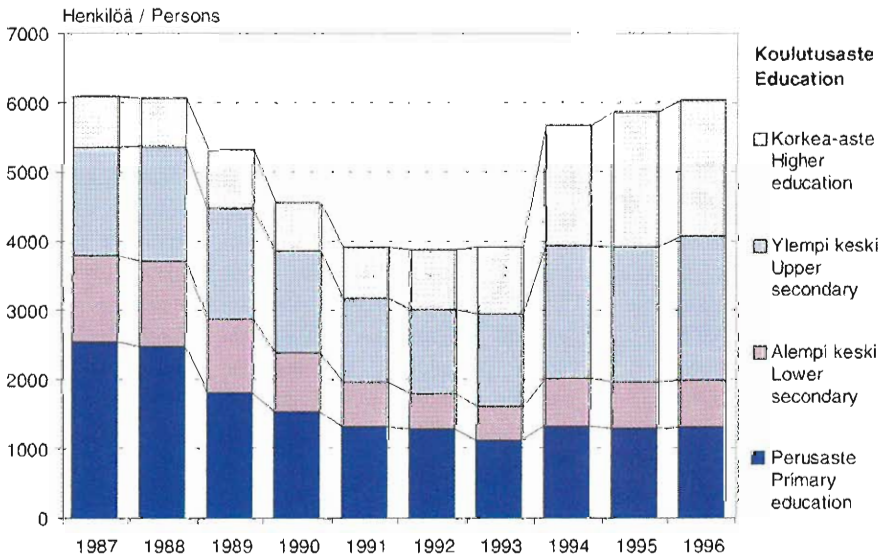
seen hyvinvointiin. Psykososiaalinen tutkimus sotilapsiseparaation myöhäisvaikutuksista. Kuopion yliopiston julkaisuja, lääketiede, alkuperäistutkimukset no 2, 1988.

Schildt, Mila; Runeberg, Arne (toim.): Lapsemme Tanskassa. Helsinki 1961.

Selkinen, Laila: Olin sotilapsi: aikuisen sotilapsuudelleen antama merkitys. Kasvatustieteen laitos, pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1998.

Tuunainen, V.: Sotien aikana Ruotsiin lähetettyjen suomalaislasten mielenterveydestä. Pro gradu, Helsingin yliopisto 1982.

Suomessa syntyneet maastamuuttajat koulutustason mukaan 1987-96
The Finnish born emigrants by education in 1987-96

Lähde: Julkaisemattomat väestönmuutostilastot (Tilastokeskus); Kuvio: Jouni Korkiasaari (Sirtolaisuusinstituutti)
Source: Unpublished vital statistics (Statistics Finland); Figure: Jouni Korkiasaari (Institute of Migration)

Penedon suomalaiskylä Brasiliassa valmistautuu 70-vuotisjuhlien viettoon

Hilikka Vikman

Ensi vuonna tulee kuluneeksi 70 vuotta siitä, kun viipurilainen puutarhuri *Toivo Uuskallio* osti Brasiliasta suuren maatilan, *Fazenda Penedon*, ja perusti tänne suomalaisen ihanneyhdyskunnan. Tämän kunniaksi me Penedon suomalaiset järjestämme suurjuhlat – me ”harvinaiset luontokappaleet”, kuten kyläläisiä luonnehdittiin presidentti Ahtisaaren vierailun selostuksessa Suomen televisiossa. Juhlilla haluamme osoittaa, että Brasilian suomalaiset eivät suinkaan ole kuolemassa sukupuuttoon vaan riikavasti uusiutuva luonnonvara.

Aloitamme juhlat jo adventista, kirkkovuoden alusta, kiitollisina vanhan kotimaamme kirkon lämpimästä kädenojennuksesta. Saamme silloin jälleen kerran vieraaksemme rakkaan rovastimme *Jaakko Kuusisen*, joka jo useana adventtina on vieraillut luonamme pitämässä joulukirkkoa. Penedossa tunnelmallisena kirkkosalina toimii *Eva Hildénin* perustama suomalaisten museo. Toivottavasti kirkkoherra Kuusinen tuo tälläkin kertaa mukanaan Suomesta Etelä-Amerikan siirto-

kunnista kiinnostuneen turistiryhmän, kirkkokierroshan ulottuu Brasilian lisäksi myös Argentiinaan ja Chileen. Adventin ohjelmassa on myös muistotilaisuus suomalaisella hautausmaalla, jolloin vuoden aikana tänne haudatut vainajat saavat siunauksensa.

Vainajien joukossa on nyt myös kunnianhuksemme *Liisa Uuskallio*, joka poistui joukotamme juhannuksen aikaan. Hän tuli Brasiliaan jo vuonna 1927 miehensä mukana etsimään siirtokunnalle sopivaa paikkaa, joka sitten alkuvuodesta 1929 ostettiin. Donna Liisa on nähnyt alusta asti Penedon kasvun tiettyjen taivalten takaisesta syrjäkylästä erääksi Brasilian tärkeimmistä matkailukohteista, Rion ja Sao Paulon miljoonakaupunkeja yhdistävän, myöhemmin rakennetun moottoritien varrella. Liisa Uuskalion tytär, *Taimi Aischinger*, on johtamassa juhluvuotta varten perustettua toimikuntaa, jossa on mukana suomalaisten ja myös paikallisten matkailualan yrittäjien edustus.

Pikku-Suomi ja Joulumaa

Adventti on Penedossakin perinteistä pikkujoulujuhlien aikaa,

jota myös siirtokuntamme lapsilla ja lasten vanhemmilla on erityinen syy odottaa. Silloin vietetään Penedon Suomi Klubilla suomalaista kuusijuhlaa tonttuleikkeineen ja riisipuuroineen. Klubi varaa jokaiselle lapselle joululahjan, sillä juhlassa vierailee tietenkin myös joulupukki.

Näiden jo perinteeksi vakiintuneiden adventin ohjelmien lisäksi Penedolla on tänä jouluna esiteltävänä jotain vallon uutta. Lapset saavat silloin tulla tapaamaan aitoa suomalaista joulupukkia, Brasilian lasten ”*papai Noelia*”, ja kenties joulumuoriakin. Penedoon on juuri valmistunut Teemapuisto pikku putiikkeineen, kahviloineen, toreineen ja teattereineen sekä joulupukin asumukseineen ja lahjapajoineen. Joulumaaahan on avattu myös joulupukin Brasilian postitoimisto. Täällä on seurattu suurella mielenkiinnolla keskelle kylää nousevan suomalaisen ”pikkukaupungin” valmistumista. Moni on rakentamista katsellessaan ravistellut epäilevästi päätään; rakentaa nyt tiilestä vanhaa suomalaista puutalokorttelia. Mutta arkkitehti *Alva Fagerlande* (ensimmäinen Penedossa syntynyt suomalaispoika) puolustautuu kertoen nähneensä Suo-

Toimittaja Hilikka Vikman on Suomi-Seura ry:n Penedon edustaja.

Entinen Buenos Airesin merimiespappi, rovasti Jaakko Kuusinen, muistotilaisuudessa Penedon suomalaisella hautausmaalla. – *Hilkka Vikman.*

messä monia puutaloja, joiden seinät on päältä rapattu kivitalon tapaan tai maalattu näyttämään tiililtä. Täällä ajatusta on toteutettu päinvastoin. Ilmastolliset olot ja taloudellisuuden huomioonottaen rakennusmateriaaliksi on valittu tiili. Kun talot nyt ovat valmiita ja maalatut kuten puutalot ikkunapuitteineen ja nurkkalautoineen, ne todella näyttävät puutaloilta.

Suomen kulttuurihenkilöiden hyväntahdonosoituksena olemme saaneet luvan nimetä Teemapuis-ton konsertti- ja juhlatalon Sibelius-kulttuurikeskukseksi. Pikku-Suomen lopputulos riippuikin vanhan kotimaamme yrittäjistä ja päättäjistä. Ilman tukea hankkeemme ei onnistu, mutta jos saamme mukaan hyviä suomalaisia yrittäjiä niin kaupan kuin kulttuurinkin alalta, voi keskukselta tulla erinomainen Suomen näyteikkuna. Emme halua, että siitä

tulee vain myymälöiden keskittymä, jossa myydään turisteille samaa rikkamaa kuin kaikissa turistikohteissa Brasiliassa. Tasoa kannattaa vaalia ja vaatia. Penedossa liikkuu runsaasti myös laatutietoisia ja maksukykyisiä matkailijoita. Penedosta on nyt ilmestymässä ensimmäinen suomenkielinen esittely- ja opaskirjanen. Vietin tänä vuonna kesän Suomessa tehden sitä innolla yhdessä Suomi-Brasilia seuran kanssa. Tavoitteena on saada se painoon niin pian kuin siihen vaadittavat rahat vain saadaan kokoon.

Vunukka-viikot

Penedon 70-vuotisjuhlat huipentuvat pääsiäisen aikaan 1999 Vunukka-viikkojen viettoon. Kuten karjalaiset tietävät, vunukka on lapsenlapsi. Nimi viittaa Penedon perillisiin, toiseen ja kolmanteen

siirtolaispolveen, jotka ovat 70-vuotisjuhlien varsinaisia järjestäjiä. Nimi viittaa myös Joensuussa toimivaan Vunukka-teatteriin, joka viime vuonna teki tänne Penedoon ja muualle Brasiliaan tiettävästi kaikkien aikojen ensimmäisen suomalaisen teatteriturneen. Jo silloin päätettiin, että vierailu uusitaan 70-vuotisjuhlilla ja festivaalista tehdään Vunukka-viikot. Myös joensuulainen lauluryhmä Maukoset tulee juhlille.

Juhlaviikkojen kansantanssiryhmä tulee Turusta. *Turun Kansantanssin Ystävien* nuorten ryhmä tekee jo toisen esiintymismatkan Brasiliaan ohjaajansa *Leena Ahon* johdolla. Kansantanssiryhmien vierailuista on Penedossa saatu nauttia useasti, mm. Vantaalta on käynyt ryhmä esiintymässä. Näillä vierailuilla on ollut korvaamaton merkitys Penedon nuorten tanhuharrastukselle. Penedon kansantanssiryhmä *Grupo Finlandés* esiintyy turisteille joka lauantai Penedon Suomi Klubilla. He ovat saaneet paljon kiitosta taidoistaan. *Grupo Finlandésin* Suomen-matkasta on täällä haaveiltu monta vuotta, mutta matkarahoja nuorille ei ole saatu kokoon.

Muistomerkki hautausmaalle

Kuten 70 vuotta täyttävälle sopii, Penedo hiljentyi juhlapäivänään myös kunnioittamaan elämäntyönsä päättäneiden Penedon perustajien ja raivaajien muistoa. Siirtokunta sai 60-luvun lopulla suomalaisen hautausmaan läheisen Resenden kaupungin hautausmaan yhteyteen. Eräs siirtokun-

nan perustajista, *Harry Bertell*, lahjoitti hautausmaalle tontin, ja työt tehtiin talkoilla. Hautausmaalla on noin 100 hautaa. Suuritoisin kivipengerryksin rinteeseen rakennettu hautausmaa muistuttaa sotiemme sankarihautoja, joiden haudalla on samanlainen marmorinen nimilaatta. Aluetta ympäröi valkoiseksi rapattu muuri. Tähän muuriin on alunperin suunniteltu yhteinen risti ja muistotaulu, johon tulisi kaikkien Bra-

siliassa kuolleiden suomalaisten nimet, mutta varojen puutteessa muistotauluhanke on joutunut odottamaan.

Nyt monumentti vihdoinkin paljastetaan 70-vuotisjuhlien yhteydessä. Työtä vauhdittaa Suomen kirkon ulkosuomalaistyön lämmin harrastus hankettamme kohtaan. Toiveenamme on, että uusi ulkosuomalaistyön johtaja, Kuopion piispa *Wille Riekkinen*, tulee johtamaan monumentin paljastus-

juhlallisuuksia. Penedon suurjuhlien järjestäjät toivottavat niin piispa Riekkisen kuin kaikki muutkin juhlavieraat ja ohjelman suorittajat lämpimästi tervetulleiksi. Olemme varautuneet suureen vierasjoukkoon. Eihän tänne lopultakaan ole Suomesta matkaa lentäen kuin yön yli. Tänään koneeseen Helsinki-Vantaan kentältä, huomenna olette jo perillä Penedossa.

FINN GRAND FEST

2000

WE WELCOME THE WORLD

Toronto July 13–16 www.finngrandfest.org

New York City Passenger Manifests of SS Titanic Survivors Rescued by the SS Carpathia

Assuming that a search for the manifests for the survivors of the SS Titanic would be easy, I was surprised when nothing appeared for either that ship, nor the SS Carpathia. If other researchers had looked for the manifests, apparently most researchers never found them. In the end, answers were to be found.

"The Carpathia was eastward bound when she rescued the Titanic passengers, and returned to N Y to land them. Apr. 19, 1912. Volume 4183." This was handwritten on the *"Index of passenger and crew lists* from June 18 to June 19, 1912 for New York City."

The SS Carpathia was owned and operated by the Cunard Line. The ship had sailed between England and New York City, but most often sailed from Italy, and other ports in the Mediterranean Sea, to New York City. It appears that the manifests were not returned to port authorities until June 18, 1912 during a subsequent voyage exactly two months later.

Obviously incomplete, approximately only 500 people were mentioned in the manifests. A total of nineteen Finns are recorded in these manifests, including one Finnish citizen who last resided in Sweden with her two young children and were traveling to their husband and father in Illinois. These last three survivors have not been previously included in the Migration Institute's list of Ti-

tanic V. Four previously-identified Finnish survivors are not included in these manifests which were returned on June 18th. A transcript of those people is listed below.

A couple entries contained numerical notations which were added years later. They are very small and difficult to read. Most likely they refer to either dates and places of naturalization, or perhaps US passports issued.

Finnish Titanic Survivors

August **Abramson**, aged 19 years; male; single; sailor; citizen of Finland, race Finnish; last residence Dragsfjärd, Finland; relative Anton **Abramson** in Dragsfjärd, Finland; destination Hoboken, New Jersey (original New York) to brother Anton **Abramson** at 154 - 14th Street, Hoboken, New Jersey. Born in Finland.

Erna **Anderson**, aged 16 years; female; single; domestic; citizen of Finland; race Finnish; last residence Kulla gård, Lovisa, Finland; relative father Anders **Israelsson** in Strömfors (original Stremfors), Finland; destination to brother Rudolph **Anderson** at 201 Brown Place, New York City. Born in Finland.

Maria Matilda **Backström**, aged 33 years; female; widowed; domestic; citizen of Finland; race Finnish; non-immigrant

alien; last residence Lovisa, Finland; relative mother Mrs. Gustafson in Strömfors (original Stremfors), Finland; destination to mother in Strömfors (original Stremfors), Finland. Born in Finland.

Ellen **Hakkarinen**, aged 24 years; female; widowed; domestic; citizen of Finland; race Finnish, last residence Helsingfors (original Helsingford), Finland; relative Carl Dalck in Helsingfors, Finland; destination to friend Mrs. John Elkhorn at 401 Motheral Avenue, Monessen, Pennsylvania. Born in Finland.

Laina **Heikkinen**, aged 27 years; female; single; servant; citizen of Finland; race Finnish; last residence Jyväskylä, Finland; relatives live in Jyväskylä, Finland; destination to friends at 16 West Street, Quincy, Massachusetts. Born in Finland.

Helga **Hirvonen**, aged 22 years; female; married, citizen of Finland; race Finnish; last residence Dahlsbruk, Finland; relatives parents Carl and Eliz Lindquist in Dahlsbruk, Finland; destination to husband Erick **Hirvonen** at 400 Motheral Avenue, Monessen, Pennsylvania. Born in Finland.

Hildur **Hirvonen**, aged 2 years; female; single; citizen of Finland; race Finnish; destination to father Erick **Hirvonen** at

- 400 Motheral Street, Monessen, Pennsylvania. 7-113119 - No C/A-505-3116-39. Born in Finland.
- Elina **Honkanen**, aged 27 years; female; single; domestic; citizen of Finland; race Finnish; last residence, Helsingfors, Finland; relative Eva **Honkanen** at #9 Baconham Gatan, Helsingfors, Finland; destination to friends at 16 West Street, Quincy, Massachusetts. Born in Finland.
- Alice **Johnson**, aged 27 years; female; married; housewife; citizen of Finland; race Finnish; last residence Jönköping, Sweden; relative Amanda **Backbury** at 2 C (?) No 3, Helsingfors, Finland; destination to husband Oscar **Johnson** in St Charles, Illinois. Born in Finland.
- Harold **Johnson**, aged 4 years; male; single; citizen of US; race Finnish; last residence Jönköping, Sweden; relative grandmother at same address as above; destination to father Oscar **Johnson** in St Charles, Illinois. Born in US.
- Eleanor **Johnson**, aged 18 months; female; single; citizen of US; race Finnish; last residence Jönköping, Sweden; relative grandmother at same address as above; destination to father in St Charles, Illinois. Born in US.
- Eric **Jousula** (probably should be **Jussila**), aged 32 years; male; married; citizen of Finland; race Finnish; last residence Bovi (?), Finland; relative wife Helmi **Jousula (Jussila)** in Kiristankylä, Jalasjärvi; destination 482 Motheral Avenue, Monessen, Pennsylvania. Born in Finland.
- Eino **Lindquist**, aged 20 years; male; single; laborer; citizen of Finland; race Finnish; last residence Dahlsbruk, Finland; relatives Carl and Eliz **Lindquist** in Dahlsbruk, Finland; destination to brother-in-law Alex **Kirvanen**, 400 Motheral street, Monessen, Pennsylvania. Born in Finland.
- John **Nyskanen** (should be **Niskanen**), aged 39 years; male; married; miner; citizen of Finland; race Finnish; last residence Kivijärvi, Finland; relatives Mr. and Mrs. Johannes **Niskanen** in Kivijärvi, Finland; destination to friend Mattie **Henrickson** in Graniteville, Vermont. Born in Finland.
- Anna **Sjöblom**, aged 18 years; female; single; domestic; citizen of Finland; race Scandinavian; last residence Munsala, Finland; relative Mrs. Gabriel **Sjöblom** in Munsala, Finland; destination to father Gabriel **Gustawson**, Matlock Camp 5, Olympia, Washington. Born in Finland.
- Juho (original Yoko) **Stranden**, aged 30 years; male; single; farmer; citizen of Finland, race Scandinavian; last residence Kitee, Finland; relative mother Inja **Stranden** in Konfer, Kitee, Finland; destination to friend Anton **Laine** at 292 Croit Avenue, Room 8, Duluth, Minnesota. Born in Finland.
- John **Sundman**, 44 years; male; married; laborer; citizen of Finland; race Scandinavian; last residence Munsala, Finland; wife Sanna **Sundman** in Munsala, Finland; destination to friend W H **Putcamp**, 252 Main Street, Cheyenne, Wyoming. Born in Finland.
- Anna Sofia **Turja**, aged 18 years; female; single; domestic; citizen of Finland; race Scandinavian; last residence Oulu Province; relative mother Sanna **Turja** in Oulainen, Oulu Province, Finland; destination to sister Maja **Lindi** at 81 Oak Street, Ashtabula, Ohio. Born in Finland.
- Hedwig **Turkula**, aged 65 years; female; widowed; citizen of Finland; race Scandinavian; last residence Vaasa Province, relative daughter Maria **Kiervanen** (?) in Vaasa (original Wasserland) Province, destination to son John **Turkula** at PO Box 273, Hibbing, Minnesota. Born in Finland.

*Timothy Laitila Vincent, AG
Family Sleuths
PO Box 526163
Salt Lake City,
Utah 84152-6163
E-mail: sleuths@sisna.com*

The AEMI Annual Meeting at Luxemburg

The Association of European Migration Institutions (AEMI) was founded in Bremenhaven in 1991. The membership of AEMI is open to any European institution or organization whose charter includes documentation, research and presentation of European migration. There are altogether 20 such institutions in the AEMI now when at the Luxemburg meeting *The Centro Italiano di Studi Sull'Emigrazione*, Tramonti, Italy and *The Icelandic Emigration Center at Hofsos*

were accepted as new members. The President of the association is Knut Djupedal from the *Norwegian Emigrant Museum*, Ottesstad, Norway.

In the Luxemburg meeting it was decided to make a logo and brochure for the association according the previous plans. It was also discussed about the framework of the annual meeting at different centers. It was decided to include seminars etc. into the program. It was decided also to develop a few projects eg. art and emigration,

roots and heritage tourism, European passenger lists, ethnicity and New Europeans.

Dr. Eric Pumroy, Balch Institute, Philadelphia, brought a greeting from the *Association of North American Migration Institutions (ANAMI)*, a sister organization founded two years ago.

In 1999 the annual meeting of the AEMI, with a seminar, will take place at *The Slovene Emigration Studies*, Ljubljana, Slovenia.

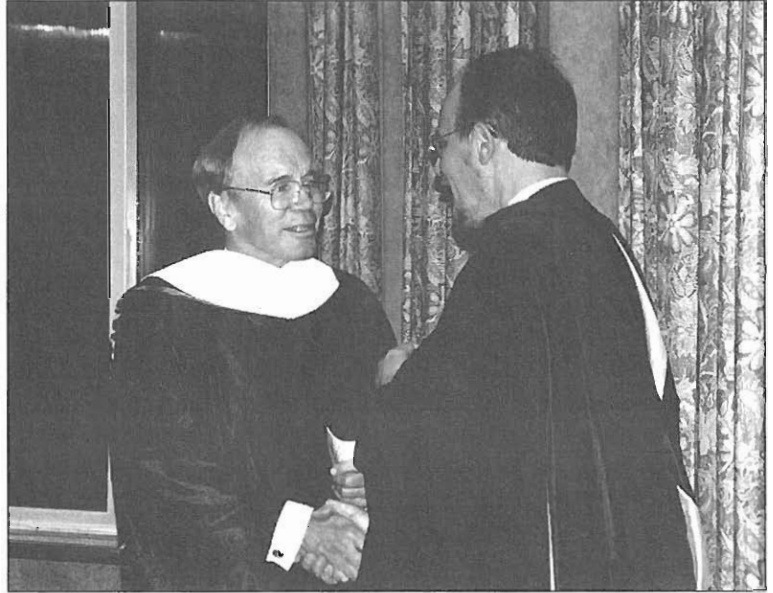

The AEMI annual meeting 1998 was presided by Adam Walaszek (2nd right), Poland; Robert Garcia (left), Luxemburg; Knut Djupedal (2nd left), Norway; Henning Bender (right), Denmark. – Photo: Olavi Koivukangas.

Arkkipiispat John Vikström ja Jaan Kiivit Suomi Collegen kunniatohtoreiksi

Suomalaiset siirtolaiset perustivat *Suomi Collegen* vuonna 1896 Hancockiin, Michiganiin Suomi Synodin pappiskoulutusta varten. Nykyään Suomi College on yksi Amerikan evankelis-luterilaisen kirkon piirissä toimivista korkeakouluista, akateeminen liiketalouden ja taiteiden opinahjo. Siellä vaalitaan edelleen suomalaista kulttuuriperintöä, vaikka opiskelijakunta koostuu useista eri kansallisuuksista.

Kunniatohtorin arvo ja sen tunnukset luovutettiin *John Vikströmille* ja *Jaan Kiivitille* 29.9. Tallinnassa ja 30.9. Helsingissä. Suomi Collegen presidentti, fil.tri *Robert Ubbelohde* luonnehti arkkipiispa Vikströmiä suomalaisuuden lähettilääksi, joka opetus- ja julistustyöllään on edistänyt kansojen ja kulttuurien välistä yhteis-

Arkkipiispa John Vikströmiä (vas.) onnittelemassa Suomi Collegen presidentti, tohtori Robert Ubbelohde.

ymmärrystä ja joka on puhunut erityisesti vähäosaisten puolesta. Arkkipiispa Kiivitille kunniatohtorin arvo annettiin tunnustuksena hänen toiminnas-

taan kirkon ja kansakunnan sekä erityisesti virolaisen nuorison hengellisenä johtajana Viron vaikeina aikoina.

Finnish Canadian Grand Festival 1999

Suurjuhlat 1999

Vancouver, British Columbia

July 30 – August 2, 1999

Saapuneita julkaisuja / Publications received

Arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitik i Norden 1996. Köbenhavn, Nordiska Ministerrådet, 1997. 120 s.

Eesti rahvastik rahvaloenduste andmetel, III, Population of Estonia by population censuses. Eesti Statistikaamet, Statistical Office of Estonia. Tallinn, 1996. 239 s.

Eesti rahvastik rahvaloenduste andmetel, IV, Population of Estonia by population censuses. Eesti Statistikaamet, Statistical Office of Estonia. Tallinn, 1997. 231 s.

Eesti rahvastik rahvaloenduste andmetel, V, Population of Estonia by population censuses. Eesti Statistikaamet, Statistical Office of Estonia. Tallinn, 1997. 327 s.

Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen. Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan mietintö. Behärskad invandring och effektiv integration. Betänkande av kommissionen för invandrarn- och flyktingpolitik. Komiteamietintö 1997:5. Maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen toimikunta. Sisäasiainministeriö. Helsinki, Edita, 1997. 455 s.

Håndbog om indvandrere og flygtninge. Köbenhavn, Forlaget Kommuneinformation, 1991. 120 s.

Håndbok 1995, Arbeid med flyktninger, asylsøkere og innvandrere. En veileder til

bruk i kommunene. Utlendingsdirektoratet. Oslo, UDI, 1995. 144 s.

Integration, Betænkning afgivet af det af indenrigsministeren nedsatte Integrationsudvalg. Indenrigsministeriet. Integrationsudvalg. Köbenhavn, 1997. 565 s.

Integration af bosniske krigsflygtninge i Danmark: 1. delrapport fra Indenrigsministeriets udvalg vedrørende integration af bosniske krigsflygtninge, flygtninge og indvandrere. Indenrigsministeriet. Integrationsudvalg. Köbenhavn, 1995. 218 s.

Invandrar- och flyktingpolitiken. Arbetsmarknadsdepartementet. Tukholma, 1995. 71 s.

Maahanmuuttajanaiset Suomessa. Maahanmuuttajanaisten asemaa Suomessa selvittäneen työryhmän muistio. Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta. Helsinki, Työministeriö, 1997. 72 s.

Maahanmuuttajat ja kirkko. Mietintö maahanmuuttajien parissa tehtävän seurakuntatyön periaatteista, koordinoinnista ja käytännön järjestelyistä. Kirkon ulkoasiain osasto. Helsinki, 1996. 83 s.

Maakunta-arkistojen yleisluettelo V, Oulun maakunta-arkisto. Uleåborgs landsarkiv. Helsinki, Kansallisarkisto, 1997. 213 s.

Nordisk integrasjonsseminar 1995. Rapport. Utlendingsdirektoratet. Oslo, UDI, 1995. 64 s.

Rahvastik 1995 Population I. Eesti Statistikaamet. Statistical Office of Estonia. Tallinn, 1996. 82 s.

Rahvastik 1995 Population II. Eesti Statistikaamet. Statistical Office of Estonia. Tallinn, 1996. 364 s.

Rahvastik 1995 Population III. Eesti Statistikaamet. Statistical Office of Estonia. Tallinn, 1996. 215 s.

Report on a Workshop on the United Nations Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. Turku/Åbo, Finland, 7–8 May 1993. Åbo Akademi, Institute for Human Rights and Minority Rights Group. Åbo, 1993. 385 p.

A State of Asylum. A critique of asylum policy in the UK. The Refugee Council. Lontoo 1996. 69 p.

Sverige, framtiden och mångfalden. Betänkande från Invandrarpolitiska kommittén. Arbetsmarknadsdepartementet, Invandrarpolitiska kommittén. Stockholm, 1996. 511 s.

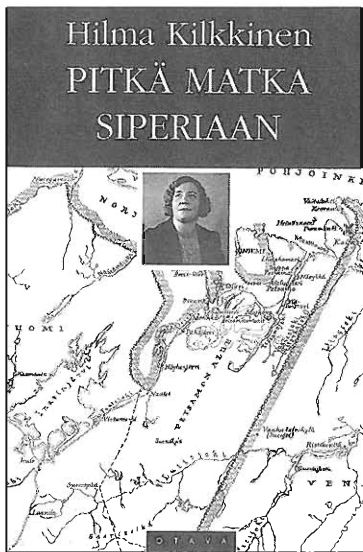
Terveyssanasto. Terveysavain, englantia. Sanastoa terveydenhoitohenkilöstölle ja terveydenhoito-ohjeita pakolaisille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki, 1993. 25 s.

Turkulaisten yliopistojen Eurooppa-tutkimus 1994–1996. Jean Monnet -johtoryhmä, Eurooppa-Instituutti. Turku, 1997. 50 s.

Työmies 40-vuotias 1903–1943. Amerikan Suomalaisten Juhlajulkaisu. Superior, Wis, Työmies Society, 1943. 32 s.

Yritysjohdajien menestyksen eväät. Raportti yritysjohdon asenteista 1997. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Helsinki, EVA, 1997. 71 s.

Kirja-arviointeja

Hilma Kilkkinen: Pitkä matka Siperiaan. Otava, Helsinki 1997. 345 s.

Petsamon Pummangin kylän opettaja Hilma Kilkkinen jäi talvisodan alussa neuvostoliittolaisten vangiksi ja joutui kiertämään Neuvostoliiton vankiloita ja leirejä 14 vuoden ajan. Palattuaan Suomeen v. 1954 hän kirjoitti muistelmansa noilta vuosilta ja tarjosi niitä sekä WSOY:lle että Otavalle. Kumpikaan kustantajista ei ottanut käsikirjoitusta julkaistavaksi ja teksti jäi Suomen opettajien liiton arkistoon. Vasta viime vuonna tohtori Ritva Sievänen-Allenin toimittamat muistelmat julkaistiin.

Julkisuudessa on väitetty (mm. HS. 14.3.1998) julkaisemisen esteenä olleen poliittiset syyt, ja siksi kustantajat vetäytyivät kirjallis-

ten syiden taakse evätessään julkaisemisen. On selvää, että teoksen julkaiseminen olisi ollut antoisampaa 1960-luvulla. Sittemmin on näet ilmestynyt runsaasti paljon parempaa kirjallisuutta Neuvostoliiton vankileireistä. Venäjän historiaan ja Siperian karkotuksiin perehtyneelle teos on pettymys. Se muistuttaa viime vuosisadalla karkotettujen kansanihmisten kertomuksia. Tähän sisältyvätkin toisaalta teoksen ansiot. Se on laaja materiaalikokoelma yhden ihmisen kokemuksista Stalinin ajan vankileireillä. Kilkkistä on verrattu Solzhenitsyniin. Molemmathan ovat kirjoittaneet vankileirikuvauksia. Vertaukset ovat yhtä oikeutettuja kuin Pukkilan Jaskan Siperian kertomusten vertaaminen Feodor Dostojevskin teokseen ”Muistelmia kuolleesta talosta”.

Kilkkisen kirja perustuu päiväkirjoihin, jotka usein on tehty paljon tapahtumien jälkeen. Siksi tekstissä on epätarkkuuksia ja toistoa. Niistä välittyy kurjuus, joka jo vuosisatojen ajan on ollut ominaista venäläiselle karkotusjärjestelmälle. Kristillissiveellisenä opettajana Kilkkinen kirjoittaa, ettei hän kaikkia näkemiään asioita voi pistää paperille. Mitään selvää poliittista kantaa kirjoittaja ei ota, ja vangitsemisen ja karkotuksen syy selviää hänelle vasta vapautuksen yhteydessä. Häntä pidettiin vakoilijana. Syytös oli yleinen. GPU syytti lähes kaikkia vangitsemiaan ulkomaalaisia vakoilijoiksi.

Kirjan sivuilta huokuvat kristillis-siveellinen maailmankäsitys ja suomalaisenmaalliset tunteet. Järkyttävistä kokemuksista huolimatta muistelija ei syytä kohta-

lostaan venäläisiä tai Stalinia kuten monet muut muistelijat.

Neuvostoliitosta kirjoittajalla on vähän kerrottavaa. Joutuessaan sotavangiksi hän ei osannut venäjää eikä tuntenut maata. Siksi hän ei edes pohdi, miksi ihmisiä karkotetaan.

Teoksessaan ”Sahalin” Anton Tšehov on viitannut karkotusten liittyvän itse Venäjän olemukseen. Luonto, traditio ja itsevaltiutus ovat karkotusjärjestelmän varsinaiset luojat. Laaja, lähes asumaton maa on tarjonnut hallitsijoille mahdollisuuden rikollisten ja muuten epätoivottavien ihmisten syrjään siirtämiseen. Työvoimapulasta kärsivä valtio on käyttänyt tilannetta hyväkseen ottamalla karkotetut pakkotyöhön. Vain Venäjällä pääsi kehittymään karkotuslainsäädäntö. Se viimeisteltiin yksityiskohtaisesti viime vuosisadalla. Tšehov ja eräät muut vuosisadan vaihteen venäläisen älymystön edustajat uskoivat demokratian voivan lopettaa karkotukset. Lokakuun vallankumous ei johtanut demokratiaan, ja Neuvostoliitossa karkotusjärjestelmä kehittyi ennennäkemättömän mittasuhteisiin.

Lukija saisi teoksesta enemmän irti, mikäli toimittaja olisi esim. alaviittein nitonut tapahtumat laajempaan kokonaisuuteen ja varustanut teoksen kartalla, johon olisi merkitty Kilkkisen matkareitit ja karkotuspaikat. Joka tapauksessa Kilkkisen muistelmat ovat mielenkiintoinen lähde jokaiselle Siperiaan karkotuksista kiinnostuneelle.

Alpo Juntunen

Kirsi Skön ja Sinikka Torkkola: "Täällä Petroskoi". Omakielisten radio- ja televisio-ohjelmien merkitys Venäjän Karjalan kansallisille vähemmistöille. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 2/1997. Tampere 1997. 186 s.

Itärajan takana Venäjän Karjalassa on lähetetty suomenkielisiä radio-ohjelmia seitsemisenkymmentä vuotta ja tv-ohjelmiakin vuodesta 1961. Noita lähetyksiä on voitu seurata myös Suomen puolella, erityisesti Pohjois-Karjalassa. Ennen jatkosodan suomalaismiehitystä ja suomalaisten Äänislinnan radion perustamista Petroskoista suunnattiin Suomeen myös karkeita propagandalähetyksiä. Sotien jälkeen suomen- ja karjalankielisiä lähetyksiä jatkettiin eräänlaisena näyttöksenä neuvostovallan "monikulttuurisuudesta", vaikka muuhun kuin venäjänkieliseen enemmistöön kuulumisesta koitui haittaa ja suoranaista syrjintää.

Neuvostovallan romahdettua 1990-luvulla lähetykset ovat jatkuneet. Suomalaiset ovat päässeet Karjalan tasavaltaan tekemään näiden ohjelmien yleisötutkimuksia. Petroskoin radio on myös sijoittanut ohjelmiinsa Suomen Yleisradion ulkomaanohjelmien uutisia. Aikaisemmin moinen ei olisi tullut kuuloonkaan.

Kirsi Skönin ja Sinikka Torkkolan Venäjän Karjalassa tekemät mediatutkimukset ovat lajissaan uraauurtavia ja sellaisina merkittäviä. Tosin kyselytutkimuksen aineisto ja haastateltavien lukumäärä ovat varsin pieniä ja tulokset enemmän tai vähemmän yllätyksettömiä. Saatiin joka tapauksessa vahvistusta sille käsitykselle, että venäjä on selkeästi ykköskielenä niilläkin, jotka virallisissa tilastoissa ilmoittautuvat suomalaisiksi tai karjalaisiksi. Tällainen kansallisuusvalinta on kuitenkin osoitus eräänlaisesta etnisestä paradoksista: samalla, kun kielitaito ja kulttuurin etninen leima heikentyvät, etninen identiteetti, itsetajunta, voimistuu. Tätä ongelmaa Kirsi Skön ja Sinikka Torkkola pohdiskelivat ansiokkaasti tässä yhteisessä pro gradu -tutkimuksessaan.

Passin merkinnästä "suomalainen" tai "karjalainen" oli Neuvostoliitossa pelkkää haittaa. Muistakaamme 30-luvun vainot, joissa tuhannet Suomesta, Yhdysvalloista ja Kanadasta saapuneet suomalaiset sosialistit tuomittiin "vakoilijoina" ja "kansanvihollisina" kuolemaan. Vielä 80-luvullakin oli haitallista ilmoittautua suomalaisiksi, sillä se vaikeutti pääsyä korkeakoulujen opiskelijaksi tai moniin virkoihin. Siitpä syystä monet suomalaiset perheet merki-

tyttivät lapsensa venäläisiksi.

Tässä tutkimuksessa ei tietenkään sivuuteta inkeriläiskysymystä. Vielä neuvostokaudella elokuussa 1987 Petroskoissa ilmestyvä aikakauskirja Punalippu julkaisi inkeriläisistä ja Inkeristä teemanumeron, joka oli suoranaisten alkusysäys inkeriläisten järjestäytymiselle. Tuo perestroikan kaudella, mutta vielä sensuurioloissa julkaistu numero ikään kuin antoi virallisen luvan muistella Inkeriä ja inkeriläisiä. Aikaisemmin neuvostokaudella Venäjän suomalaisten historia vankileirien saaristoinen oli läpinäkyvä ja hämärän peitossa.

Suomalaisten neuvostokaudella kokemat todella ankarat vaiheet on pidettävä mielessä, kun Suomessa määritellään paluumuuttajien kriteerejä. Tuntuu kohtuuttomalta vaatia kovin hyvää suomen kielen taitoa, jos suomalaisuus on neuvostokaudella tuottanut kuolemanvaaran tai ainakin vienyt mahdollisuuden saada korkeampaa opetusta. Toinen asia on, että Suomeen suuntautunut paluumuutto on vienyt pohjaa Karjalan tasavallan suomenkieliseltä kulttuuriryöltä. Olisiko sitenkin parempi, että Suomi tukisi suomen- ja karjalankielistä henkistä ja aineellista viljelyä rajan takana? Tämä kysymys on pakko tehdä, kun lukee Kirsi Skönin ja Sinikka Torkkolan selvitystä suomenkielentaidon vähenemisestä nyky-Karjalassa, jossa suomen puhuminen ei ole enää vaarallista niinkuin takavuosina, vaan suomalaisiksi itsensä tuntevien piirissä suorastaan muoti-ilmiö.

Tätä suomen- ja karjalankielistä kulttuuritoimintaa on tietysti

myös omakielisten radio- ja televisio-ohjelmien seuraaminen. Tämän tutkimuksen mukaan suomenkielisiä lähetystiä seuraavat jopa melkein kieltä taitamattomat. Jos ja kun radio on näin merkittävä, tuntuu oudolta, että kyselyn mukaan vain 47% omisti tavallisen vapaasti viritettävän radion. Lopuilla oli sensuurikauden perintönä kaiutinradio, jolla voi kuunnella vain harvoja vallanpitäjien määräämiä kanavia. Oliko tilanne todella tuollainen vain muutamia vuosia sitten, jolloin television jo omisti 97% vastaajista?

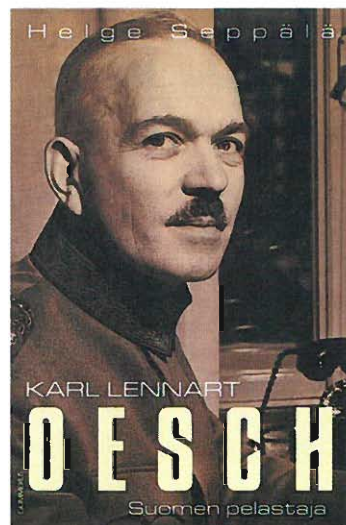
Petroskoin radion ja television ohella Karjalan tasavallan asukkaat voivat seurata myös Suomen yleisradion ulkomaanlähetystiä. Katsauskaudella kuuden jälkeen illalla lähetettiin sähköuutisten ja juttujen välissä Suomen Yleisradion ulkomaanpalvelun uutiset. Kyselyn mukaan 90% piti Helsingissä valmistettuja suomenkielisiä uutisia tarpeellisina. Tässä esiteltävänä olevassa tutkimuksessa ei ole kirjallisuusluettelossa myöskään mukana Venäjän venäjänkielisen enemmistön tiedotuspolitiikan suuntaviivoja esitteleviä teoksia.

On harmillista, että tutkimuksen tekijät eivät osaa venäjää, vaan joutuivat käyttämään tarvittaessa tulkkia. Haastateltavista melkein kaikilla venäjä oli vahvin kieli. On myös varsin todennäköistä, että he seuraavat Yleisradion venäjänkielisiä ulkomaanlähetystiä ja saavat niistä enemmän tietoa kuin Petroskoin suomen- ja karjalankielisistä ohjelmista. Olisiko suomen- ja karjalankielisten tavoittamiseksi kannattanut kääntyä Karjalan Sanomat ja Oma Mua -lehtien lukijoiden puoleen?

Yleisradion venäjänkieliset lähetykset aloitettiin lokakuussa 1990, jolloin oli mahdollista valmistaa ohjelmat normaalijournalismin ehtoilla, vapaana ”YYA-liturgiasta”. Olen tuottanut näitä lähetystiä alusta saakka. Kirsi Sköniin ja Sinikka Torkkolan tutkimuskaudella venäjänkielisissä ohjelmissa oli runsaasti Venäjältä Suomeen saapuneiden paluumuuttajien haastatteluja, joissa kerrottiin ennenkokemattoman avoimesti neuvostokauden vainoista ja sorrosta sekä Venäjän suomalaisten käynnissä olleesta oikeustaistelusta. En usko, että näitä lähetystiä sekoitettiin pelkän kielen perusteella Venäjän omiin lähetystiin, niin kuin tutkijat arvelevat. Näkökulma oli niin peräti toinen, vapaa isovenäläisestä shovinismista.

Uskoisin, että juuri Yleisradion venäjänkieliset lähetykset ovat muuttaneet asenteita Suomea ja suomen kieltä kohtaan, paitsi Karjalan vähemmistöjen myös venäjänkielisen enemmistön piirissä. Sen toteamiseksi tarvittaisiin kyllä eri selvitys. Nykyään Yleisradion ulkomaanlähetystisissä kiinnitetään myös entistä enemmän huomiota huonosti suomea osaaviin kuuntelijoihin. Ohjelmissa pyörii suomenkielenkurssi venäjänkielisille jo kolmatta vuotta. Nykyään valmistetaan myös helpolla suomen kielellä hitaasti luettuja selkouutisia peräti joka päivä. Kun nyt suomalaisten mediatutkimukset on saatu komeasti käyntiin Venäjällä, tässä olisi osviittaa siihen, miten kannattaisi jatkaa.

Timo Uotila

Helge Seppälä: Karl Lennart Oesch, Suomen pelastaja. Gummerus, Jyväskylä 1998. 272 s.

Suomea eivät ole rakentaneet vain syntyperäiset suomalaiset, vaan moni maahanmuuttaja on näytellyt tärkeää osaa maamme historiassa. Heidän joukostaan löytyy usea sveitsiläinenkin, joista kuuluisimmat nimet ovat Biaudet, Oesch, Huber ja Fazer. Erityisesti Henry Biaudet ja Karl Lennart Oesch ovat vaikuttaneet tärkeällä tavalla Suomen itsenäistymiseen ja sen säilymiseen. Henry (suomalaisille Heikki) Biaudet oli lapsena Suomeen tullut sveitsiläinen, joka m.m. perusti Suomen instituutin Roomaan, vaikka Suomi ei silloin vielä ollut itsenäinen valtio. Vuosisadan alun sortovuosina hän toimi aktiivisesti suomalaisessa vastarintaliikkeessä ja toi poliittisessa työssään esille Suomen itsenäisyyskampailun kansainväliset aspektit, etenkin propagandasodan, jota Suomi ja Venäjä kävivät kes-

kenään ulkomailla. Karl Lennart Oesch on kenraali, joka pelasti Suomen kesällä 1944 pysäyttämällä neuvostojoukkojen suuryhökkäyksen Karjalan kannaksella, mutta hän on jäänyt ikävästi unohtuksiin.

Yleisesikuntaeversti Helge Seppälän uusin teos ”Karl Lennart Oesch – Suomen pelastaja” paikkaa aukkoa sotahistoriassa ja kertoo tämän merkillisen miehen elämästä ja tärkeästä osuudesta Suomen itsenäisyyskamppailuissa, ensin kansalaissodassa ja sitten talvi- ja jatkosodassa.

Suomen Oesch-suvun kantavanhemmat olivat Christian ja Anna Barbara Oesch, jotka muuttivat vuonna 1881 Valkjärvelle Suomen ensimmäisen juustomestarin Rudolf Klossnerin palvelukseen. Christian Oesch perusti viisi vuotta myöhemmin Itä-Suomen ensimmäisen juustomeijerin, josta alkoi Oeschin nopeasti laajeneva meijeri-, maatalous- ja tehdastoiminta. ”Juusto-Össi” tuli pian tunnetuksi ja hyväksytyksi suomalaisena suomalaisien joukossa. Karl Lennart Oesch syntyi hänen kuudentena poikanaan vuonna 1892.

Opiskeluvuosinaan Helsingin yliopistossa nuori Oesch oli harras luonnonystävä, idealisti ja pasifisti; hän ei pitänyt metsästämisestä eikä ampumisesta. Kesälomillaan Karjalassa hän keräili kasveja ja tutki luontoa. Ensimmäisen maailmansodan syttyminen ja samana vuonna julistettu Suomen venäläistämisohjelma järkyttivät hänen maailmankuvaansa ja saivat hänet kallistamaan korvansa värvääskutsulle sotilaskoulutukseen Saksaan. Oesch osallistui jääkäriä sotatoimiin Saksan itärintamalla vuonna

1916 ja pian hänelle myönnettiin rautaristi. Puolitoista vuotta myöhemmin Oesch saapui tuhannen muun jääkäriin mukana Vaasan satamaan ja hänet komennettiin kotiseudulleen Sortavalaan perustamaan ja kouluttamaan kahdeksatta jääkäripataljoonaa, mikä oli hänen ensimmäinen tehtävänsä Suomen armeijan kehittämisessä. Oesch ehti kouluttaa pataljoonansa vain neljä viikkoa ennenkuin heidät komennettiin osallistumaan Raudun valtaamiseen. Tämä oli ainoa kansalaissodan taistelu, joka käytiin pääasiallisesti venäläisiä sotavoimia vastaan. Heitä vastaan Oesch halusikin taistella, ja Seppälä päättelee, että siksi vuoden 1918 sota oli Oeschille vapaussota eikä mikään muu.

Oesch eteni nopeasti sotilasurallaan; hänestä tuli jääkärieversti vuonna 1925 ja seuraavana vuonna hänet nimitettiin Sotakorkeakoulun johtajaksi. Hän oli muutama vuosi aiemmin luopunut Sveitsin kansalaisuudestaan, koska hän ajatteli, ettei sotilaalla saa olla kahta kansalaisuutta. Hän ei silti kieltänyt juuriaan vaananoi itseään syntyperäiseksi suomalaiseksi ja täysveriseksi sveitsiläiseksi. Vuonna 1930 Oeschista tuli yleisesikunnan päällikkö ja hän kutsui A. F. Airon apulaisekseen. Mannerheimin ollessa puheenjohtajana puolustusneuvostossa, johon Oesch virkansa puolesta kuului, muodostui tunnettu ryhmä Mannerheim–Oesch–Airo. Lapuan liikkeen Mäntsälän kapinan aikoihin Oesch kutsuttiin toiseksi sisäministeriksi. Vaikka hän toimi vain pari viikkoa tässä asemassa, hän onnistui palauttamaan järjestyksen.

Talvisodan aikana Oesch toimi ensin päämajan esikuntapäällikkönä tehtäväänään toimia tehokkaana taustavaikuttajana. Tässä toimessaan hän teki merkittäviä päätöksiä vaikkei ollut paljoa esillä julkisuudessa. Talvisodan myöhäisemmässä vaiheessa Oesch siirtyi Viipurin rannikko-lohkon komentajaksi ja torjui vihollisen hyökkäykset, joilla pyrittiin Kannaksen armeijan selustayhteyksien katkaisemiseen.

Talvisodan jälkeen Oesch palasi vähäksi aikaa yleisesikunnan päälliköksi, jonka jälkeen Mannerheim nimitti hänet 2. armeijakunnan komentajaksi. Tämä oli tärkeimmän suunnan armeijakunta, vahvin maavoimien viidestä, ja Oesch oli erittäin pätevä tehtävään. Toinen syy siirtoon oli Seppälän mukaan se, että Oesch ei kuulunut Mannerheimin suosikkeihin. Jatkosodan sytyttyä Oeschin armeijakunnan tehtävänä oli puolustus, kun Karjalan armeija jalkaväenkenraali Heinrichsin johtamana hyökkäsi vallaten Petroskoin, Karhumäen ja Maaselän kannaksen. Oesch seurasi tilannetta tarkoin ja odotti hyökkäyskäskeyä, joka viimein tuli 20. päivänä elokuuta 1941. Hänen joukkonsa etenivät nopeasti ja ryhtyivät väistävän vihollisen takaa-ajoon. He valtasivat Viipurin takaisin. Tämän suurvoiton jälkeen Oeschia juhlittiin sankarina, ja tammikuussa 1942 Mannerheim määräsi hänet Karjalan armeijan komentajaksi. Oeschin toinen suuri voitto seurasi, kun puna-armeija huhtikuussa yritti häätää Syvärin eteläpuolelle tunkeutuneet suomalaiset joukot. Suomalaisen vastahyökkäyksen viihollinen lyötiin perusteellisesti ja

Oesch oli taas päivän sankari. Seurasasi asemasodan vaihe, mutta kun Saksan sotaonni kääntyi, ryhdyttiin tekemään vetäytymissuunnitelmia.

Neuvostojoukkojen ensimmäinen suurhyökkäys Kannakselle kesäkuussa 1944 hajotti suomalaisten puolustuksen täysin. Seppälä kuvaa lennokkaasti, miten Oeschista tehtiin kannaksen joukkojen komentaja: ”Vaarallisessa ja sekavassa tilanteessa Mannerheim muisti jääräpäisen työtoverinsa 1930-luvulta, Viipurinlahden puolustajan talvisodasta, Viipurin valtaajan ja kelirikkoitaistelujen voittajan. Omapäisen, mutta tehokkaan Oeschin. ’Airo, soittakaa heti Oeschille ja käskäkää hänet Karjalan kannakselle järjestämään asiat. Kirjallinen vahvennus seuraa’.”

Suurhyökkäys tuli kesäkuun 25. päivänä 1944. Ratkaisutaisteluissa Oesch onnistui pysäyttämään neuvostojoukot, ja taistelut

hiljenivät 17. päivänä heinäkuuta venäläisten saatua tarpeekseen. Tämän ansiosta Oeschista tuli Mannerheimristin ritari.

Aselepo tehtiin syyskuun alussa. Oesch siirtyi takaisin yleisesikunnan päälliköksi ja seuraavana vuonna maavoimien komentajaksi. Asekätkentäjuttuun ja sotavankiasioihin liittyvien seikkojen vuoksi hän katsoi viisaammaksi syksyllä anoa eroa. Sodan jälkeen Oeschia syytettiin siitä, että hän vuonna 1941 oli antanut luvan sotavankien teloittamiseen, ja hänet tuomittiin kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Kaiken lisäksi hänen eläkeasiaansa vitkuteltiin; eläkeanomuksen käsittely kesti yhtä kauan kuin vankila-aika. Vapaututtuaan Oesch oli aktiivinen monissa sotahistoriallisissa yhteyksissä kirjoittaen ja luennoiden ahkerasti. Hän jäi kuitenkin laajalti vailla ansaitsemaansa kunniaa eikä häntä koskaan ylennetty jalkaväenkenraaliksi, mikä häntä it-

seenään kalvoi. Oesch saikin sodanjälkeisinä vuosina enemmän arvostusta Sveitsissä kuin Suomessa.

Seppälän kirja Oeschista on mielenkiintoista luettavaa ja tuo ansiokkaasti esille varjoon jääneen kenraalin suuren panoksen sotiemme aikana. Se on ammattitaidolla kirjoitettu ja sisältää runsaasti tietoa. On suuri vahinko, että Seppälä antaa tunteilleen valan kirjan loppua kohti kertoessaan Oeschin sodanjälkeisistä vaiheista asettuen sodanjälkeisen politiikan ankarimpien arvostelijoiden joukkoon. Neutraalimpi ote olisi ollut paikallaan. Lukijaa jää ehkä epäilyttämään, muuttuiko Oesch elämänsä aikana todella pasifistista äärioikeistolaiseksi – kuten Seppälän kirjasta voi päätellä – vai ovatko kirjoittajan tunteet ja harmistuminen Oeschin kohtelusta saaneet ylivallan tosi-seikoista.

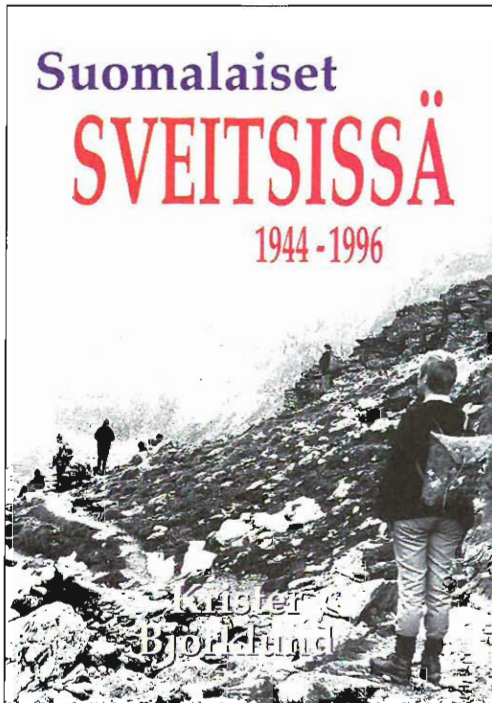
Krister Björklund

Tutkimus sveitsinsuomalaisista on valmistunut

- Mikä on röstioja? • Miten pyykkituvan avain symbolisoi sveitsiläistä yhteiskuntaa? • Mikä on "Kallen pommi"?
- Millainen on sveitsiläinen saunakulttuuri?

Krister Björklund: Suomalaiset Sveitsissä 1944–1996

Alppimaa on lumonnut arviolta 7 000 suomalaista, jotka ovat asettuneet tämän päivän Sveitsiin.

Krister Björklundin tekemä tutkimus antaa elävän ja seikkaperäisen kuvan suomalaisista Sveitsissä:

- keitä sveitsinsuomalaiset ovat
- miksi he ovat muuttaneet Sveitsiin ja
- millaista on elää suomalaisena Sveitsissä.

Kirjan hinta 100 mk
(+ postituskulut)

Tilaukset:

Siirtolaisuusinstituutti

Piispankatu 3, 20500 Turku

puh. 02-2317 536, fax 02-2333 460, email: mirva.havukko@utu.fi

Suomalaisen siirtolaisuuden historia -sarjan osa 4 on ilmestynyt!

Olavi Koivukangas: **Kaukomaiden kaipuu.**

Suomalaiset Afrikassa,
Australiassa, Uudessa-
Seelannissa ja Latinalaisessa
Amerikassa.

Kirjan hinta 150 mk
+ postituskulut.

Vuodesta 1860 lähtien ulkomaille muuttaneista yli miljoonasta suomalaisesta noin 40 000 on valinnut muuttonsa kohteeksi eteläisen pallonpuoliskon. "Kaukomaiden kaipuu" luo mielenkiintoisen katsauksen tähän siirtolaisuuteen, jonka tienraivaajina ovat olleet tutkimusmatkailijat, merimiehet, kullankaivajat ja yksittäiset seikkailijat.

Tilaukset:

Siirtolaisuusinstituutti, Piispankatu 3, 20500 Turku, puh. 02-2317 536,
email: mirva.havukko@utu.fi